

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Moc milosti ve čtvrté ebedské písni
Výklad Izajáše 52,13 až 53,12

the Power of Grace in the Fourth Song of Ebed
the Exegesis of Isaiah 52:13 to 53:12

Vedoucí práce

doc. Mgr. Jiří Beneš, Th.D.

Autor práce

Marie Ciprová

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. Mgr. Jiřímu Benešovi, Th.D. za jeho odborné vedení i trpělivost v průběhu celé práce.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Moc milosti ve čtvrté ebedské písni - Výklad Izajáše 52,13 až 53,12“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 6.5.2013

Marie Ciprová

ANOTACE

Bakalářská práce „Moc milosti ve čtvrté ebedské písni – Výklad Izajáše 52,13 až 53,12“ je především výkladem tohoto úseku knihy Izajáš se zaměřením na působení trpícího služebníka a dopad tohoto působení na život vyznavače. Tato interpretace vychází ponejvíce z hebrejského textu s použitím doslovného překladu a minimálním přihlédnutím k překladům českým. Je postavena na postupném výkladu jednotlivých veršů (popřípadě i slov, je-li to zapotřebí) a takto prochází celou písní. Hlavní snahou je tedy nechat promluvit samotný text (pokud možno jak je v původním znění, nebo se původnímu znění i významu co nejvíce přiblížit). Při interpretaci se též objevují důležitá témata, jako: co znamená zástupné utrpení; milost; nezasloužené vyzdvižení z hlubin zla až ke svatému Bohu; moc, která obnovuje celý život; a v neposlední řadě i usvědčující náklonnost k hříšným. To vše je ve vztahu k zástupnému údělu služebníka.

KLÍČOVÁ SLOVA

služebník, Hospodin, zkažen, pokropení, oběť, hřích, spravedlnost, nemoc

ANNOTATION

Bachelor's thesis „the Power of Grace in the Fourth Song of Ebed – the Exegesis of Isaiah 52:13 to 53:12“ is at first place an interpretation of this passage of the book of Isaiah focused on the works of the suffering servant and impact of these works on the life of a follower. This interpretation is based on Hebrew text with the use of literal translation and minimal use of Czech translations. It is built on sequential interpretation of single verses (even words, if needed) and this way it gets through the whole song. The main effort is to let the text itself speak (if possible, just as it is in original language, or to get as close to the original language and meaning as possible). During the interpretation important topics appear, like: what does the vicarious suffering mean; the grace; the undeserved lift from the depth of evil all the way to the holy God; the power that restores whole life; and also the convicting affection for the sinful ones. This all is in a relationship to the vicarious destiny of the servant.

KEYWORDS

servant, the Lord, corrupt, sprinkle, sacrifice, sin, justice, disease

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	6
ÚVOD	7
1. PRVNÍ ŘEČ HOSPODINOVA	9
1.1 Verš 52,13 „Vyvýšený služebník“	9
1.2 Verš 52,14 „Zkažen“	13
1.3 Verš 52,15 „Pokropení“	15
2. ŘEČ „KRÁLŮ“	19
2.1 Verš 53,1 „Zpráva“	19
2.2 Verš 53,2 „Zvedá se“	20
2.3 Verš 53,3 „Zkažen“	23
2.4 Verš 53,4 „Jde o „naše problémy““	25
2.5 Verš 53,5 „Zástupnost až do krajnosti – dopad na člověka“	27
2.6 Verš 53,6 „Beznadějný lidský stav a konečné řešení“	31
2.7 Verš 53,7 „Užitečný smrti i životem“	33
2.8 Verš 53,8 „Odsouzen (bez práva)“	35
2.9 Verš 53,9 „Ve smrti („beránkem““	37
2.10 Verš 53,10 „Závěrečné vyznání „králů““	39
3. DRUHÁ ŘEČ HOSPODINOVA (KDE ZAČÍNÁ?)	44
3.1 Verš 53,11 „Ospravedlňuje“	44
3.2 Verš 53,12 „Hospodinův závěr a pozvání“	47
ZÁVĚR	54
POUŽITÁ LITERATURA.....	56
SUMMARY	57

SEZNAM ZKRATEK

A	Atnah
ČEP	<i>Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : český ekumenický překlad : (bez deuterokanonických knih)</i> . 14. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005c1985, 863, 287 s. ISBN 80-858-1040-9.
Hi	hifil
Ho	hofal
impf	imperfektum
m	maskulinum
MS	makrosyntaktický signál
NV	nominální věta
pf	perfektum
pt	participium
SNV	složená nominální věta
VV	verbální věta
=v...	Slovo (či alespoň jeho kořen v nějakém tvaru) se opakuje též ve verši (verších), kterému (kterým) odpovídá(jí) následující číslice.

(Zkratky použité v anglických citacích)

cf.	compare
e.g.	for example
f.	following
hi.	hifil
idem	the same
NIV	New International Version
OT	Old Testament
P	Priester Kodex
sec.	Literally "second", used in several related senses such as "in the sense of" or "in accordance with".
v.	verse

ÚVOD

V této práci se zabývám především rozbořem čtvrté písničky trpícího služebníka neboli úseku biblické knihy Izajáš od třináctého verše padesáté druhé kapitoly do dvanáctého verše padesáté třetí kapitoly. Jde o rozbor textu verš po verši, vycházející z vlastního překladu (který je proto pouze překladem pracovním, pokud možno co nejvíce kopírujícím hebrejské znění) a samozřejmě především přímo z hebrejského textu dle Biblia Hebraica Stuttgartensia¹, jen minimálně a spíše jen pro obohacení výkladu přihlédávám k Českému ekumenickému překladu². Tato práce tedy byla vedena snahou nechat promluvit především původní text tak, jak je. Docházím proto často i k více interpretacím, jak bude později patrné. Tyto interpretační možnosti jsem se též pokoušela třídit, často se dokonce jakoby vzájemně doplňují, nebo si jiným způsobem odpovídají (při čemž jsem měla samozřejmě na mysli, co vše tento text mohl evokovat původnímu posluchači). Zároveň jsem samozřejmě brala v úvahu i různé překladové varianty, právě pro co největší nahlédnutí k původní šíři výpovědi textu, ač tuto šíři samozřejmě zdaleka nemohu obsáhnout. Též sekundární literaturu jsem tedy používala především k lepšímu pochopení textu³, především významů některých slov, která jsou buď hůře přeložitelná, nebo méně pochopitelná v našich kulturních souvislostech. Velkou pomocí mi v tomto byly teologické slovníky, protože rozkrývají původní smysl i dobové pochopení jednotlivých slov, což by snad mohlo být též základem k pochopení celku tohoto textu dnes. Pro všeobecnou orientaci ve slovní zásobě (tedy všude, kde není uveden jiný zdroj,) čerpám ze slovníku Blahoslava Pípala⁴. Na místech, kde bylo třeba dále pracovat s hebrejskými pojmy, používám fonetický přepis dle B. Noska, uvedený v Pirkej avot⁵. (Uvedené citace jsou dle normy ČSN ISO 690.)

A s jakým očekáváním jsem procházela tímto textem já? Krom předpokladu, že mne znovu osloví i novým a předem neznámým způsobem, zde bylo i jisté očekávání, že dojde k lepšímu pochopení milosti, té prosté, nezasloužené, milosti k životu a samozřejmě též její moci, vždyť právě ona je tou spásnou mocí. Snažila jsem se tedy naslouchat textu, verš po verši, slovo od slova, s čekáním na to, co sám text vypoví o (zástupně) trpícím služebníku, jeho působení a především pak

---

¹ QUAE ANTEA COOPERANTIBUS A. ALT, Quae antea cooperantibus A.O, Ed. funditus renovata adjuvantibus H. Bardtke ... [et] AL], Cooperantibus H. P. Ryger et J. Ziegler ed. K. Elliger et W. RUDOLPH, Textum Masoreticum curavit H. P. RÜGER a Masoram elaboravit G. E. WEIL. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Ed. 4. emendata. Stuttgart: Gesamtherrstellun Biblia-Druck, 1977. ISBN 978-343-8052-193.

² *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad: (bez deuterokanonických knih)*. 14. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005c1985, 863, 287 s. ISBN 80-858-1040-9. Dále jen ČEP.

³ Jde zde samozřejmě hlavně o výpověď samotného hebrejského textu, proto příliš nepoužívám jiné výklady.

⁴ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Vyd. 4. Praha: Kalich, 2006, 188 s. ISBN 80-701-7029-8.

⁵ *Výroky otců: komentář : [traktát Babylónského talmudu s paralelním českým překladem a komentářem]*. Překlad Bedřich Nosek. Praha: Sefer, 1994, Texty (Sefer), sv. 1. ISBN 80-900-8957-7, s. 182-184.

dopadu jeho působení na vyznavače, či možná lépe obecněji, člověka (protože samotný text počítá s mnohem širším okruhem lidí, než jsou jen Hospodinovi vyznavači, /je v něm řeč dokonce o „bezpočetných pronárodech“/). Vzhledem k tomu, že již z letného přečtení je patrné, že vybraný text se věnuje dopadu na člověka dost výrazně a může přinést mnoho podnětů týkajících se tohoto tématu, vybrala jsem název Moc milosti. (Moc milosti tedy znamená mocný dopad nezaslouženého ospravedlnění /a, jak bude ještě zřejmé, nejen ospravedlnění/ na lidské životy.)

1. PRVNÍ ŘEČ HOSPODINOVA

První tři verše písně jsou řečí Hospodinovou. Ta ji otvírá a uvádí. Mají tedy charakter hlavního nebo opěrného sdělení, dávají pevnou kostru a jistotu či opěrné body tomu, co je dále rozvíjeno v další řeči. Píseň je též zakončena Hospodinovou řečí ve verši jedenáctém a dvanáctém. Hospodinovo promluvení tu tedy tvoří jakýsi rámec. Jak na sebe obě tyto řeči navazují, bude reflektováno později, nyní postačí uvědomit si, že Hospodinova řeč má hlavní prioritu, je něčím v podstatě nezpochybnitelným a je pohledem jakoby „shora“. Tedy ne subjektivní, ale spíše absolutní perspektivou. Může tedy být hůře dosažitelná, i když zní velmi srozumitelně, její plný význam může být těžko dohlédnutelný.

1.1 Verš 52,13 „Vyvýšený služebník“

(MS⁶) hle

(VV⁷)způsobuje dosažení úspěchu (impf⁸) (uděluje prozíravost) služebník (otrok) můj (A⁹)

(VV)zdvihá se (impf)

(VV)a je nesen (pf¹⁰) (=v.4, 12¹¹)¹²

(VV)a je vyvýšen (pf) naprosto

Krom toho, že jde o počátek Hospodinovy řeči, což samo o sobě znamená velkou důležitost sdělení, je zde ještě zdůrazňující „hle“, které strhává posluchačovu pozornost. Otázkou může být k čemu toto „hle“ vztáhnout: K první větě, celému verši, či celé první řeči Hospodina? Uvozuje toto slovo první větu, jakožto úplně zásadní sdělení? Je to možné, ačkoli by mohlo uvozovat též celý verš. Verš specifický svou výpovědí a směrodatný pro porozumění dalšímu textu, který mu bude zdánlivě protiřečit. Vlastně již zde se posluchač dozvídá pravou realitu, která bude později určitým způsobem skryta, nepochopena, jakoby proměněna, přestože nejde proměnit. Dozvídáme se zde pravou identitu

---

⁶ makrosyntaktický signál

⁷ verbální věta

⁸ imperfektum

⁹ Atnah

¹⁰ perfektum

¹¹ =v... Slovo (či alespoň jeho kořen v nějakém tvaru) se opakuje též ve verši (verších), kterému (kterým) odpovídá(jí) následující číslice.

¹² Díky nepravidelnostem slovesa *n-s-a* by mohlo toto sloveso být však nejen v nifalu (jak naznačuje tento překlad), ale též v pielu. Potom by se překládalo spíše „nese velmi“ nebo „odnáší“, „snáší“. Chyběl by zde ovšem předmět tohoto nesení, tedy: Co vlastně služebník takto intenzivně nese, odnáší či snáší. Odpověď by patrně byla podrobně rozvedena později v textu. Nyní jde jen o jakési předznamenání toho, co služebník bude dělat, co je jedním z jeho hlavních úkolů. Snad by se dalo říci, že i toto je součástí Hospodinova představení služebníka: Tedy, že služebník je ten, který „intenzivně nese“.

služebníka, a to přímo od Hospodina, jde tedy o realitu hlubokou a nezměnitelnou navzdory všemu, co se bude se služebníkem dále dít. Proto se přikláním ke vztažení tohoto velkého vykřičníku, vyjádřeného slovem „hle“ k celému tomuto verši. Samozřejmě by též mohlo jít o uvození celé Hospodinovy řeči, čemuž by napovídalo uvození následující přímé řeči dalším makrosyntaktickým signálem a to tázacím „kdo“. To by znamenalo krom rozdělení a zpřehlednění textu, především snahu o ještě větší oddělení a zdůraznění celé první Hospodinovy řeči, jakožto vysvětlujícího úvodu ke všemu, co bude následovat, tedy jakoby brýlím, skrze něž se máme na vše další dívat. (Snad proto, aby posluchač též neupadl do neporozumění, jakkoli ho má v následující řeči prožívat zároveň s vypravěči z té pozemské perspektivy, která jak se zdá není o nic méně reálnou a snad ani méně důležitou pro pochopení celku – celého služebnickova příběhu, vždyť je jí věnován přibližně dvojnásobný prostor oproti Hospodinovým řečem). Další možností je vidět ono „hle“ (vzhledem k tomu, že se vyskytuje v písni jen jednou) jako předznamenání celé písně, tedy ve významu: Pozor, celý příběh služebníka je velmi důležitý, týká se nás a nemáme ho tedy přehlédnout, ale naopak mu věnovat dostatečnou pozornost, abychom mu alespoň částečně porozuměli. Zároveň by to potom mohlo znamenat „hle“, pozor, tento příběh nemusí být snadno nebo prvoplánově pochopitelný. (Vždyť v podstatě v celém příběhu je porozumění jedno z ústředních témat.)

První věta tedy zní: Hle, způsobuje dosažení úspěchu služebník (otrok) můj. Po slově hle, zde následuje sloveso, ČEP¹³ toto sloveso překládá prostě, jako „...*bude mít úspěch*...“¹⁴. Pokud ale odhlédneme od časovosti a budeme toto sloveso brát jen jako imperfektum, můžeme ho též přeložit jako „*má úspěch*“. V překladu „způsobuje dosažení úspěchu“ je jen přidána snaha zdůraznit, že jde o sloveso ve tvaru aktivního kauzativu. Pro výklad je třeba podržet obě tyto polohy, i to, co je mezi nimi. Jinými slovy, první a tudíž hlavní nebo směřodonné, co se zde dozvídáme, je, že bude řeč o někom, kdo je úspěšný. O někom, kdo má úspěch, a to až takový, že způsobuje úspěch i svého okolí, tedy přináší úspěch komukoli, kdo se přiblíží do jeho vlivu. Je to někdo, kdo má tolik úspěchu, že z něj jakoby až přetéká na jeho okolí. Tím se již zde vylučuje, že by píseň byla o někom slabém, bezmocném, na koho dopadají kruté rány; ne, řeč je o někom, kdo přetéká úspěchem, a tudíž pokud na sebe nechá dopadat rány, je to důsledkem jeho vlastní volby. (Dalším významem tohoto slovesa je „uděluje prozíravost“, což by mohlo být jakousi další vrstvou sdělení, odpovědí na otázku: kdo nám dá prozřít a toto, těžko pochopitelné, pochopit.)

Následuje podmět věty a tím je služebník, nebo možná přesněji otrok. Otrok jistě ne ve smyslu společenského postavení (toto je pro Izraelce v podstatě zakázáno již v Leviticu 25. kapitole), tedy ne ve smyslu vynucené roboty, ale spíše absolutní poslušnosti až oddanosti Hospodinu. Celá tato vazba zní „otrok můj“, Hospodin se tedy k němu přiznává a vztahuje tohoto služebníka k sobě i se

¹³ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad: (bez deuterokanonických knih)*. 14. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005c1985, 863, 287 s. ISBN 80-858-1040-9.

¹⁴ ČEP, Iz 52,13.

vším, co koná a co se s ním děje. Představuje ho jako někoho, kdo je hoden nést Hospodinovo jméno, tedy být veřejně nazván „Hospodinův“. Je tu popsán až vzorový oboustranný vztah služebníka, který je upřen svou poslušností k Hospodinu, a Hospodina, který si doslova přivlastňuje služebníka. Toto vše je ještě umocněno tím, že popis tohoto vztahu vyjadřuje sám Hospodin, zaznívá přímo z jeho úst. Tudiž tento pohled na služebníka je onou Hospodinovou (absolutní až nezpochybnitelnou) perspektivou, oním pohledem „shora“. Zároveň tu můžeme vidět, že Hospodin si činí na služebníka jistý nárok. Služebník je i jeho vlastnictvím, nebo možná lépe řečeno, jeho vlastním. (Proto také, kdo se dotýká služebníka, dotýká se též snad i Hospodina.)

(Za povšimnutí stojí též opakování téže vazby v jedenáctém verši. Ač je tu ne úplně jasné, kde přesně druhá Hospodinova řeč začíná, podle členění dle Českého ekumenického překladu by byla vazba „otrok můj“ opět v první větě této řeči. Zároveň je prvním jasným znamením, že zde opět mluví Hospodin. Je tedy možné tyto dvě bezprostřední výpovědi Hospodina o jeho služebníkovi srovnat a jistým způsobem i spojit, patrně na sebe odkazují a druhá výpověď se díky této návaznosti dostává do popředí. Je totiž jakýmsi nepostradatelným dodatkem té první a dostává se tak pravděpodobně až na roveň její důležitosti. V první Hospodin služebníka představuje a předznamenává, o koho vlastně jde, v druhé uzavírá vrcholným odhalením služebníkova poslání.)

Pokud bychom tedy chtěli první větu nějak shrnout, Hospodin sám, nám zde říká o někom, kdo přetéká úspěchem, je mu absolutně poslušen (žije s ním v souladu) a sám Hospodin si ho veřejně přivlastňuje, je tedy Hospodinův.

Vposledu celá tato první věta říká, o kom je zde především řeč. O služebníkovi, to je hlavní postava celého vyprávění, která má být předmětem hlavní pozornosti. Prioritní je zde tedy služebník, ne ostatní osoby, které přicházejí až později (a tedy trochu podružně), na něj se má posluchač soustředit, více než na kohokoli jiného.

Dále následují tři slovesa popisující služebníka a dalo by se říci, že všechny tři se nějakým způsobem zaměřují na jeho vyvýšenost či vznešenost. Dle ČEP „...zvedne se, povznese a vysoko se vyvýší.“¹⁵ by se dalo usuzovat, že jde o zprávu o služebníkovi vyvýšení či vyvyšování, a to třikrát potvrzenou nebo spíše až stupňovanou. Pomineme-li však časový aspekt, který hebrejská slovesa nemají, zdá se, že jde spíše o popis služebnickovy vznešenosti, především u druhého a třetího slovesa, která jsou v perfektu a oznamují tedy něco již hotového, dokončeného. Služebník tedy již je nesen a naprosto vyvýšen, je to jeho stav nebo lépe řečeno spíše jeho identita, se kterou jsme zde konfrontováni.

Zároveň se však zdvihá, nebo je zdvihán. Všechna tři slovesa též určitým způsobem vyjadřují, ať už významem nebo tvarem, jistou pasivitu, což bychom mohli brát jako odkaz zpět na Hospodina, jako na původce služebníkova vyvýšení. Mohli bychom tedy říci, že Hospodin jej zdvihá, a proto je nesen a je vyvýšený (nebo, že Hospodin jej též nese a vyvýšil ho).

---

¹⁵ ČEP, Iz 52,13.

První z těchto tří sloves je jediné v imperfektu, tedy v nedokonavém vidu, hebrejské imperfektum má však ještě jeden význam a to zdůraznit osobu konající děj. Zároveň má toto sloveso nejbližší k aktivnímu nebo spíše zvrtnému tvaru „zdvihá se“. Z toho by šlo usuzovat, že služebníkova vyvýšenost pramení v něm samém, nebo že služebník je vyvýšený sám o sobě. Dobré bude patrně podržet si obě tyto polohy, tedy, že služebník je sám o sobě „vysoký či vznešený“, což jsou další významy tohoto slovesa, a zároveň jeho vznešenost i vyvýšenost souvisí určitým způsobem s jeho kontaktem s Hospodinem. Dalším aspektem tohoto tvaru slovesa je to, že aktualizuje děj. Služebník se tedy zdvihá, ale zároveň jsme ještě v tom samém verši ujištění velmi podobným slovesem, že již je vyvýšen. Též by to mohlo znamenat, že služebník se zdvihá ke svému údělu, aby byl nesen a vyvýšen. Služebník se zdvihá a právě s tím se začíná, odstartovává celý děj písně.

Druhé sloveso nám říká, že služebník je nesen. Jde o sloveso velmi důležité pro celou píseň, často se opakující. Jde o zajímavý posun, když tento kořen sledujeme, v prvním verši písně (hned po onom odstartování) je nesen služebník, ve střední části písně, ve verši čtvrtém, on nese nemoci (naše) a v posledním verši, ve finálním sdělení, nese hřích bezpočetných (přidáme-li ještě synonymní kořen, můžeme dodat, že služebník nese i bolesti, ve čtvrtém verši, a viny, v jedenáctém verši). Ten, který je nesen, jehož identitou je být nesen, tedy později nese to nejhorší. (Snad by šlo říci, i že ten, který zakouší jaké to je být nesen /Hospodinovou náručí/, dokáže pak i vzít a nést to nejhorší za ostatní.) Oba synonymní kořeny se nápadně opakují již dříve v knize Izajáš: „*Slyšte mě, dome Jákobův, všichni, kdo jste zůstali domu Izraelovu, vy, kteří jste chováni již od života matky, od matčina lůna na rukou nošení: Já sám až do vašeho stáří, až do šedin vás budu nosit. Já jsem vás učinil a já vás ponesu, budu vás nosit a zachráním.*“¹⁶ Zde možná najdeme vysvětlení významu toho, co to vlastně znamená být nesen. Znamená to blízký vztah s Hospodinem, nepřetržitý vztah a zároveň i stav určité závislosti, nebo alespoň neodlučitelnosti od Hospodina. Praví Izraelité jsou zde označeni jako ti nošení. Služebník je tedy nesen, láskyplně nesen. To je jeho stav, jeho výchozí bod a můžeme se jen domnívat o tom, zdali se tento stav změnil nebo ne, protože zde není žádná negace, nic co by jasně říkalo, že služebník dále v Hospodinově náručí nesen není.

Třetí sloveso je významově blízké prvnímu, ale již je v perfektu, tedy jde o něco daného, hotového. Můžeme říci, že služebník již je vyvýšen, jakoby se to právě stalo, jakoby se to konečně dokončilo, ale pravý význam tohoto perfekta patrně směřuje ještě dál, nejde zde o něco, co se stalo, ale o něco, co je stále. Jedná se tedy spíše o definici trvalého stavu nebo ještě spíš o kvalitu nebo o definici služebníka jako takového. Konstatování, že on je vyvýšen, je ještě umocněno slůvkem naprosto. Zakončení verše tedy plně odhaluje to, co předcházející slova jen naznačovala, že řeč je o služebníku vyvýšeném a to naprosto, takový on je. A tak se tu v posledním sousloví verše stýká jak úspěšný služebník z první věty, tak společné vyznění tří sloves druhé části, aby společně vyústili v tak

---

¹⁶ ČEP, Iz 46,3-46,4.

jednoduché sdělení. Jednoduché a zároveň tolik zásadní, protože bude v naprostém protikladu vůči snad všemu, co bude následovat.

1.2 Verš 52,14 „Zkažen“

(VV)jak žasnou (pf) nad tebou bezpočetní (=v.15, 11, 12, 12)

(MS)tak

(NV)¹⁷zohavené (zkažen) od muže vzezření (=v.2) jeho (A)

(NV)a vzhled (=v.2) jeho od synů lidských

Počáteční verš by tedy mohl být považován za jakési uvedení, nebo představení služebníka a vlastně i jeho hlavního údělu. Dále lze rozdělovat Hospodinovu řeč dle toho, komu je adresována. Zpětně se nabízí otázka, pro koho byl vlastně určen ten úvodní verš. Je pro všechny slyšící, je pro všechny postavy objevující se v písni? Je tím pádem určen i pro služebníka, potřebuje i on toto slyšet? Patrně ne, pokud je tím, kdo uděluje prozíravost, lze předpokládat, že toto vše již ví. Ovšem o vnitřních pochodech služebníka není v textu žádná zmínka, patrně se jimi tedy není žádoucí zabývat. O to více zarážející je první věta druhého verše, kde se patrně Hospodin obrací přímo na služebníka. Tato věta vytváří něco jako nadpisek ke dvěma srovnávacím „tak“, přičemž první „tak“ uvozuje, jak služebník vypadá zvnějšku, zatímco druhé „tak“ uvozuje spíše to, co služebník dělá, jaký je jeho význam. Sám Hospodin tedy již zde popisuje rozpor mezi jeho vzhledem a významem.

Co tedy znamená tato první věta a proč je předřazena řeči k lidem? A je důležitá jen pro služebníka, kterému je adresována? V první řadě předřazenost této řeči patrně znamená předřazenost vztahu ke služebníkově, zdá se, že Hospodin mluví nejprve k tomu, kdo je mu nejbližší, k tomu, kdo, jak již dříve bylo naznačeno, je s ním v úzkém vztahu a tudíž jako jediný nejen poslouchá, ale také chápe. Služebník je prvním, komu Hospodin říká to, co patrně sám služebník již ví, možná dokonce zakouší. Pro něj to tedy není nová informace, lze se snad proto domnívat, že je to spíše potvrzení vztahu, sounáležitost Hospodina se svým služebníkem, možná, že i určité spoluprožívání služebníkova nynějšího údělu. Jakoby Hospodin se svým nejbližším sdílel tento povzdech ještě před tím, než se obrátí na okolní svět. Obsahem onoho povzdechu je, jak ti bezpočetní nad služebníkem žasnou.

Slovo bezpočetní má vyjádřit hebrejský plurál od slova mnozí, početní, něco jako mnoho mnohých, jinými slovy víc než mnoho, tedy až nespočítatelně mnoho. A právě ti jsou ve středu Hospodinova zájmu. Toto slovo je použito celkem pětkrát a všechny výskyty jsou právě v Hospodinových řečech (ve verši 14. a 15., 11. a ve 12. dvakrát). Dalo by se též říci, že u všech výskytů jde o ty, pro které služebník získává dobro, jak bude zřejmé později. Nicméně již zde se dozvídáme, že Hospodinův zájem je daleko širší než jen Izrael, daleko převyšující jakkoli ohraničené, nebo byť jen spočítatelné množství lidí a právě tak široká je i působnost jeho služebníka.

---

¹⁷ nominální věta

Tito bezpočetní tedy nyní žasnou nad služebníkem. Sloveso *š-m-m*¹⁸ má více významů, může znamenat jak žasnout, tak být zpustošen, pustnout. Pravděpodobně to je důvodem, proč ČEP překládá „...*ztrnuli úděsem*...“¹⁹. Možná by bylo dobré pokusit se udržet víceznačnost tohoto slovesa v obou polohách, jak v prostém žasnout, tak i v tom pustošícím negativním žasnout, protože potom vysvitne, že se vztahuje nejen ke zbytku čtrnáctého verše, kde jde o ono hrozné až pustošící žasnutí, ale i k patnáctému verši, kde jde o žasnutí, při kterém králové uzavírají ústa. Obojí již zde patrně Hospodin předznamenává, o obojím se již zde sdílí se svým služebníkem, vlastně tak v jedné větě služebníku říká zkráceně o všem.

(Bylo by též možné vzít jako variantu překladu jen význam být zpustošen, potom by tato věta však byla spíše varováním, že nebudou jen ti, pro které služebník přináší dobro, ale též bezpočetní, pro které by znamenal zpustošení, kteří zpusťli nad ním. Viděli ho a nebyli schopni ho přes odpor přijmout, stejně jako mluvčí druhé přímé řeči, kteří se ovšem od tohoto postoje odvrátili. Tito by však zůstali zpustošení nad ním, zpustošení bez „záchrany“ nebo lépe řečeno, bez všeho, co jim služebník přináší.

Další možností by snad mohlo být vidět tuto větu jako vloženou modlitbu, a tak vysvětlit, že se najednou mluví k někomu ve druhé osobě. Pak by nám byl mluvčí patrně neznámý, ale adresátem by byl tentokrát Hospodin. Jednalo by se o výkřik kohosi, kdo upozorňuje Hospodina na to, že nad ním žasnou bezpočetní. Tentokrát by samozřejmě nešlo o úžas či úděs nad tím, jak vypadá, ale nad tím, co činí. Znamenalo by to, že další Hospodinova slova předznamenává úděs lidí nad tím, co Hospodin činí se svým vlastním služebníkem. Jednou z otázek zůstává, proč a hlavně čím výkřik by mohl být dost důležitý na to, aby mohl přerušit Hospodinovu řeč. Ač tyto dvě poslední výkladové varianty mají jisté ozvuky v pozdějším textu, ani jedna se prozatím nezdá dostatečně odůvodněnou.)

První „tak“ je o pohledu na služebníka zvnějšku, nebo možná ještě spíš zdola, totiž ze země. Hospodin jej uvádí jako první příčinu žasnutí bezpočetných. Jde zde o vzhled a vzezření, stejná slova, jaká se objevují ve druhém verši padesáté třetí kapitoly, který je zároveň též druhým veršem řeči lidských mluvčích a v podstatě prvním místem, kde tito lidští mluvčí začínají o služebníku vypovídat. Hospodin zde tedy dává najevo své pochopení pro lidský pohled a vlastně se s ním i ztotožňuje, ano i on vidí, co vidí lidé. Hospodin tedy vidí, že jeho vyvýšený služebník je zohavený a až nepodobný lidem, a také to říká a to dokonce zdvojeně, v paralelismu. Přesto jde o vcelku prostý popis toho, jak služebník vypadá, obzvláště v kontrastu s tím, jak šokující je to změna, oproti tomu, jak bylo o služebníku hovořeno až do teď.

Slovo zohavený je odvozené od kořene *š-ch-t*, a proto by snad šlo přeložit též jako zkažen, pokažen, což možná lépe poodhalí, co se se služebníkem stalo. Najednou je „tak zkažen“. Což

¹⁸ Přepis dle: *Výroky otců: komentář : [traktát Babylónského talmudu s paralelním českým překladem a komentářem]*. Překlad Bedřich Nosek. Praha: Sefer, 1994, Texty (Sefer), sv. 1. ISBN 80-900-8957-7, s. 182-184. Stejně i dále.

¹⁹ ČEP, Iz 52,14.

posluchače odkazuje ještě mnohem hlouběji, nejde jen o hrozný zjev, ale o snad až vnitřní změnu, která se stala a která je tak obrovská, že se projevuje i navenek. Zdá se, jako by byl až příliš zkažen i na člověka, jako by byl až nelidský - jeho vzezření je „od člověka“ tedy až nelidské. Snad až takový je nyní stav onoho služebníka. Hospodin tedy toto všechno odhaluje ještě v hlubších souvislostech, než jen povrch, který vidí lidé, přestože i lidský pohled recipuje, chápe a do jisté míry s ním i souzní.

1.3 Verš 52,15 „Pokropení“

(MS) tak

(VV)způsobuje pokropení²⁰ (impf) pronárodům bezpočetným (=v.14, 11, 12, 12)

(SNV²¹) nad ním uzavírají (impf) králové ústa svá (A)

(MS) neboť

(SNV)co není vyprávěno (pf) jim

(VV)zří (pf)

(SNV)a co neslyší (pf)

(VV)mají pochopení velmi (intenzivně) (pf)

Když dojde na porovnání těchto dvou „tak“, bylo by též dobré uvědomit si, proč jsou za sebou v daném pořadí. První „tak“ má patrně jistou prioritu. Je to kvůli tomu, jak šokující je jeho sdělení? Patrně ne, a patrně to není ani kvůli lidem a jejich pohledu, který vidí jako první, co je před očima. Vždyť Hospodin se přece dívá jinak. Pravděpodobnější je, že text má danou strukturu proto, že bez prvního „tak“ by nemohlo být druhé. Tedy, že nám text již zde naznačuje, že bez toho, aby byl služebník tak strašlivě zkažen, pokažen, nemohl by se stát tím, kdo způsobuje „pokropení bezpočetných“. Zde je dokonce jasně řečeno – bezpočetných pronárodů (čímž se ještě stupňuje důraz na obrovský, až nezměrný dopad služebnickova působení). Objevuje se tu tedy poprvé jakýsi vztah mezi zkažením (ve smyslu zničení) služebníka a jeho pozitivním působením na okolí. (Možná by bylo předčasné, říci, že již zde jde o první náznak zástupnosti, ale nějakým způsobem již zde tento princip vysvítá. Služebník je „tak zkažen“ a „tak způsobuje pokropení“.)

Co vlastně znamená, že služebník způsobuje pokropení. Samotný význam slovesa je především v tomto kontextu poněkud problematický. Theological Dictionary of the Old Testament dokonce tento výskyt slovesa vylučuje od ostatních: „*Except in Isa. 52:15, the hiphil always refers to intentional sprinkling of a liquid in a ritual context.*“²² Přesto se obzvláště v rámci kanonického přístupu lze patrně nejlépe dostat k původnímu významu právě přes ostatní výskyty slova. Více

²⁰ Patrně se jedná o kultický termín.

²¹ složená nominální věta

²² ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G.Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 9, s. 300.

vysvětlení snad vnese úryvek z New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis: „Several times there is reference to a sevenfold sprinkling, conveyed by the *hi*²³. of *nzh*. These are: (1) with the blood of the sin offering (Lev 4:6, 17; 16:14, 15, 19; Num 19:4); (2) with the oil mixture of water and blood used in the purification/cleansing of the individual with an infectious disease (Lev 14:51); (3) the anointing oil for the altar (8:11). Thus, there is a sprinkling on objects (altars, houses) and on people. It would appear in some of these instances that the purpose of sprinkling blood is purgative, esp. in conjunction with (1).“²⁴ „On the other hand, the multiple sprinkling of the altar in Lev 8:11 gives the altar additional consecration. In the case of Lev 14:16 and Num 19:4 the sprinkling of the blood is a dedicatory rite. Thus, sevenfold sprinkling can be either purificatory or dedicatory.“²⁵ Oproti tomu Theological Dictionary of the Old Testament dává celkově podstatně větší důraz na posvěcení. „The specially prepared anointing oil (Ex. 30:22^f²⁶) is sprinkled seven times on the altar, which is then anointed (→ *משח* *mašah*) along with its utensils, basin, and its base “to consecrate (→ *קדש* *qadaš*) them” (Lev. 8:11; *cf.*²⁷ Ex. 30:22-30; 40:9-14).“²⁸ První z těchto slovníků tedy dává větší důraz především na to, že význam onoho pokropení (či postříkání) je v očistění (od hříchu i nemoci) a vykládá ho i ve smyslu smíření a smířících obřadů. Menší důraz již klade na zasvěcení, ale i ten je tam přítomen. Druhý slovník přidává význam posvěcení a to až ve smyslu *q-d-š*, být svatý, v tomto případě spíše posvětit až ke svatosti. Co je zde tedy vlastně řečeno o služebníkovi, že dělá? V podstatě asi nelze říci, že by to tu bylo jasně řečeno, je to spíše naznačeno tímto kultickým termínem, který stojí v jiném kontextu, než by se dalo očekávat. Je to patrně proto, že jde o skutečnost příliš novou a neznámou, možná až trochu nad pochopení (jde o něco mnohokrátě překračující kultické obřady, proto ač je použito kultické názvosloví, je použito jinak, snad nově). Víme tedy, že jde o něco nového a těžko vystižitelného a přesto se musíme pokusit přiblížit k onomu významu. Služebník tedy (dáme-li dohromady význam slovesa, který naznačují slovníky) způsobuje pokropení a tím způsobuje očistění bezpočetných národů, od hříchů i nemocí, zároveň jejich určité smíření s Hospodinem i jejich posvěcení. Zdá se, že dokonce může působit jejich svatost (jak to služebník dělá a čím je vlastně skrápí, zde zatím zůstává utajeno). Důležité je tu patrně, že je to ve vztahu s jeho vlastním zkažením.

---

²³ *hi*fil

²⁴ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 3, s. 69.

²⁵ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 3, s. 69.

²⁶ following

²⁷ compare

²⁸ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G. Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 9, s. 301.

Další věta se opět odvolává na údiv nad služebníkem (počátek čtrnáctého verše), ale právě teď již jde patrně o jiný druh údivu. Tento údiv snad navazuje též na nepochopitelnost předešlé věty a možná i na její (též ne úplně jasné, nebo snadno pochopitelné) sepětí s předcházejícím veršem. Řetěží se zde a snad i stupňuje nepochopitelné, až to vrcholí tím, že i králové „uzavírají“ svá ústa. Ti, kteří by měli mít v rukou vládu, moc, slávu a snad i moudrost, vše, co může tento svět nabídnout, vyjadřují gesto, které znamená až zahanbení, nemají co říct. Snad se ani neodvážejí. Nad čím zavírají svá ústa? Opět nad ním, jednak to znamená, že opět je na začátku věty, tedy ve středu pozornosti, služebník, ale také se zde opět potvrzuje, až opakuje prvotní Hospodinův povzdech: „...žasnou nad tebou...“, nad služebníkem. Potvrzením, že tato věta je jistým vrcholem, je i to, že má své zdůvodnění. Zbytek verše a vlastně i Hospodinovy řeči již tvoří jen toto odůvodnění: Proč králové uzavírají ústa. Řetěz nepochopitelného a skrytého došel až sem a najednou králové ne, že by pochopili, oni mají pochopení. Najednou jsou všechna slovesa v perfektu, tedy již se nic neděje, ale jde o hotový stav. To, co není vyprávěno, není jim řečeno, vidí. Co odnikud neslyší, co možná ani není vystižitelné, aby jim to mohlo být snad předáno slovy, pro to mají pochopení a to pochopení opravdové (intenzivní). Poslední sloveso je v hitpolelu, tudíž je patrně na místě krom zdůraznění intenzity, též jistá míra pasivity (ve vyložení pasivním tvaru, polalu, se toto sloveso ani nevyskytuje). Což může vyjadřovat, že jde o pochopení spíše dané než získané vlastní snahou.

Proč právě králové jsou těmi, kdo dostanou toto pochopení? Patrně nejde o krále primárně jako o sociální pozici, jak to slovo chápeme dnes. Hebrejsky může být slovo král použito „o člověku i o Bohu, také o rostlinách, zvířatech a bozích“²⁹. Jde tedy spíše o první nad ostatními, o ty, kdo nějakým způsobem splňují vůdčí roli. Možná jsou tedy těmi prvními, kdo mají pochopení proto, aby mohli šířit ono pochopení dále. Nebo možná právě to, že mají pochopení, z nich dělá právě ty krále, ty první.

Jde o ne úplně čistý paralelismus, ale přesto je velmi zajímavé srovnání sloves se zápornou a sloves bez ní. Stojí nám zde totiž „není vyprávěno“ a „neslyší“ oproti „zří“ a „mají pochopení“. Vyprávění a vůbec sluch byl hlavním zdrojem důležitých informací (i instrukcí od Hospodina), ale žádným takovým obvyklým způsobem se patrně k těmto tajemstvím nelze dostat. Jediná možnost je přímá konfrontace a zakusení (což je obsahem slova zří) a zároveň ono darované pochopení. Jedná se tedy o něco, co nelze přijmout zvnějšku, ale spíše osobně zakusit a zároveň dostat od Hospodina, jde vlastně o zkušenost s Hospodinem, kterou je nutné osobně prožít. Snad i proto je dále řeč těchto králů, kteří popisují, co vlastně zakusili. Jde tedy o pochopení zároveň dané, jak bylo řečeno výše, zároveň však zakusené. (Mohlo by být touto zkušeností s Hospodinem ono „pokropení“? Patrně to nelze ani vyloučit ani potvrdit. Je sice pravda, že toto pokropení přímo předchází větu o králích. Na druhou stranu, kdyby právě ono způsobovalo pochopení, proč by byla dále řeč o chápajících králích, ne však o celých chápajících pronárodech.)

²⁹ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Vyd. 4. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-701-7029-8, s. 88.

Co je ale to, pro co mají pochopení? Zdá se, že služebník, služebník skrývající celou svou zvěst. (Vyvýšený služebník, který byl tak zkažen až k nelidskosti, a tak způsobuje pokropení k očištění od hříchů i nemocí, k smíření s Hospodinem i posvěcení a snad i ke svatosti.)

2. ŘEČ „KRÁLŮ“

2.1 Verš 53,1 „Zpráva“

(MS) kdo (VV) věří (pf Hi³⁰) pro zprávu naší (A)

(SNV)a paže Hospodinova na (MS) kom je odkryta (je zřejmá) (pf)

Právě zde skončila Hospodinova řeč a navazuje řeč lidí, lidských zástupců. Ty by snad šlo identifikovat s králi z patnáctého verše, protože právě oni mají to pochopení dané i zakusené a pravděpodobně se nám právě zde snaží vyličít: Co vlastně všechno „vidí“, zakusili, a snad i co chápou. Tato řeč tedy právoplatně navazuje, ano právě teď je čas dát králům prostor k mluvení. Nepůjde sice již o řeč Hospodinovu s její až absolutní platností, ale jen o řeč lidskou, o pohled zespoda, čímž by se dalo říct, že i subjektivní pohled. Přesto však jsou tito lidé ovlivněni konfrontací s Hospodinem a zároveň sám Hospodin o nich prohlásil, že mají (intenzivní) pochopení. (Změna mluvčího je jasná již proto, že řeč je o „naši zprávě“, mluvčí již tedy není v jednotném čísle ale množném, jde o skupinu.)

Skupina (patrně) oněch králů se zde dvakrát ptá „kdo?“, ptá se tedy po někom. Jde o někoho konkrétního, táže se tak po služebníku, který dle Hospodina může udělovat prozíravost, nebo jde jen o prosté tážení se, bez jakkoli tušené odpovědi? Je to volání o pomoc skupiny, která sice má pochopení, ale ví, že její zvěst je příliš nedostupná pro ostatní? Výchozím bodem může být koncentrická struktura verše. Pak jsou tu dvě věty, které spojuje otázka „kdo“ následovaná slovesem v perfektu. Tedy kdo je ten „kdo věří“ a kdo je ten, „nad kým je zřejmá“ Hospodinova paže. Uprostřed mezi těmito dvěma otázkami, je „zpráva naše“ a „paže Hospodinova“. Zprávě má být uvěřeno, paže má být odkryta, obojí se má stát zřejmým. Hospodinova paže je symbolem jeho síly, jeho moci zachraňovat (i soudit). Tato „naše zpráva“ je tedy také patrně Hospodinovou mocí k záchraně a možná i k soudu. Patrně proto je tak důležité „kdo věří“ a „na kom je Hospodinova moc odkrytá, zřejmá“.

Kdo tedy odkrytě září Hospodinovou mocí? A kdo doopravdy věří? Vzhledem k tomu, že toto sloveso je v aktivním kauzativu, je možné říci: Kdo natolik intenzivně a opravdově věří, že to má dopad až na jeho okolí, kdo je schopen rozšířit, rozmnožit tu víru, zasáhnout jí ostatní. (Králové zde v podstatě dávají najevo, že ani jejich víra na to nestačí.) O služebníku zde nikde jinde není řečeno, že by něco takového dělal, ale kdo jiný by v tomto kontextu mohl. I kdyby toto nebylo konstatováním, že právě tohle služebník dělá, je to velmi pravděpodobně očekáváním králů. Souvislost tohoto očekávání se služebníkem také potvrzuje začátek následujícího verše, který plynule navazuje, pokračuje v mluvení o služebníku. Vezmeme-li tedy očekávání králů vážně, jako očekávání těch, kteří mají porozumění, nelze než uznat, že svou výpověď o služebníkovi začínají, ač poněkud skrytěji, přece podobně jako Hospodin, který o něm mluví jako o svém vyvýšeném. I králové si již a právě v počátku uvědomují jeho význam. Právě zde, na počátku je pro ně snad tím jediným, kdo opravdu natolik věří,

---

³⁰ hiřil

že až působí uvěření jejich zprávě, a dokonce tím, na kom je odkrytá, zjevná moc samotného Hospodina. Služebník je tak pro ně zjevitelem Hospodinovi moci. (Těžko říci, jestli to je též odkaz na služebníkovu původní vznešenost, ale je dost možné, že králové dávají najevo i to, že si jsou vědomi, že služebník byl původně především vznešený a blízký Hospodinu.)

Dalším otazníkem je, proč králové toto vše formulují v otázkách. Možná by mohlo jít o snahu přitáhnout posluchače opakovanými otázkami „kdo“ ke společnému tázání a možná i ke společné touze po tom, na kom je odkrytá, zjevná Hospodinova moc. Další možností je, že se pokouší vtáhnout samotného Hospodina a dát najevo svou naléhavou potřebu toho, kdo jim jediný může pomoci. Mohlo by tedy jít o představení služebníka, tentokrát z úst králů, kým je pro ně. První verš by pak prozrazoval, že k němu vzhlíží jako ke své naději. Jako k tomu, na kom se odkryje Hospodinova moc a kdo způsobí svou vírou víru v nepochopitelné, a tak i neuvěřitelné.

Tento verš je velmi zvláštní svou dvouznačností. Jde totiž vyložit i naprosto opačně, totiž, že se králové ptají po svém okolí, kdo je vlastně schopen věřit takové zprávě, „zprávě naší“. Dostali neuvěřitelné pochopení a možná si uvědomují, že oni jsou právě „ti první“, kdo to pochopení má, a též, že patrně nemají zůstat též posledními, kdo pochopení mají. Ať už ho tedy mají za úkol předávat, ze své funkce prvních, nebo ho, sami proměnění, touží šířit, jejich otázka je: Kdo věří. A začátek druhé otázky jim je částečnou odpovědí: Hospodinova moc. Králové patrně i ze své vlastní zkušenosti vědí, že je třeba Hospodinova moc, vždyť i je zasáhla, i oni s ní byli konfrontováni. Nyní se ptají: na kom je právě ta Hospodinova moc zřejmá? - A to tak, že ten člověk prostě věří. Najednou věří jako ti králové, věří „zprávě naší“. Co je tou zprávou nesenou králi dál? Patrně jejich zkušenost, jejich zření i pochopení, to nad čím uzavírali svá ústa, tedy stále zpráva o služebníkovi.

2.2 Verš 53,2 „Zvedá se“

(VV)a zvedá se (impf) jako výhonek (nemluvnátko) před tváří jeho

(NV)a jako kořen ze země suchopárné

(NV)ne vzhled pro něj (=v.14)

(NV)a ne důstojnost (A)

(VV)a vidíme (impf) ho

(NV)a ne-vzezření (=v.14)

(VV) a (ne)dožadujeme se (impf) ho

Další verš oproti perfektům v předchozím verši, obsahuje tři imperfekta. Znamená to tedy, že po představení již „daných“ věcí, se začíná rozbíhat děj. Zajímavé je, že věty od začátku nemají podmět, čímž se ještě upevňuje návaznost na předcházející verš – není nutné říkat o kom je řeč, protože je to ten, o kom se mluvilo v předchozím verši, onen „kdo“. Také úsek „před tváří jeho“ patrně navazuje na řeč o Hospodinu v dřívějším verši. Jde tedy patrně o velmi úzké sepětí těchto vět.

Začátek „a zvedá se“ opět naznačuje souvislost s Hospodinovou řečí, i tam se po prvním představení o služebníkovi říká „zdvihá se“, též v imperfektu a též se tímto odstartovává děj, jde tu tedy

o souzvuk s Hospodinovou výpovědí i o nové upozornění na důležitost služebníka, vše opět začíná tím, když on se zvedá, vystupuje.

(Tentokrát je ovšem použito jiné sloveso, a to sloveso *a-l-h*. Zajímavé je, že v tomto tvaru nelze odlišit, zdali jde o *qal* či *hišil*, pokud by se jednalo o *hišil*, změnil by se význam na „a vyvádí (vytahuje)“. Snad by mohlo jít o narážku na Hospodinovo vyvedení (vytažení) lidu z Egypta, tím by byl služebník jemně připodobněn k Hospodinu, k tomu kdo má moc vyvádět, vytahovat tedy přeneseně zachraňovat.)

Za výrokem, že se (služebník) zvedá, následují dvě „jako“; první z nich lze chápat opět jako to prvotní i co se týče významu, odkazuje se totiž k Hospodinu, zatímco to druhé se váže k zemi. Jak se tedy zvedá? Jako výhonek nebo nemluvnátko, tedy ne příliš slavně. Jako něco křehkého, něco v podstatě malého na to, jak je významný, zároveň však jako nový život, jako něco úplně nového. A především se zvedá před tváří Hospodinovou, ne znamená to jen, že Hospodin o něm ví, ale též že on sám je, žije před tváří Hospodinovou, ne bez Hospodina. Přestože se snad nějakým způsobem mění a bude měnit jeho pozice od toho viditelně vyvýšeného na počátku. Nyní je jen jako malý výhonek, dále bude jako kořen v suchopárné zemi a ještě později bude předmětem opovržení. Již zde je však posluchač upozorněn, že i při změně, která se se služebníkem děje, on stále zůstává ve vztahu s Hospodinem, stále je před jeho tváří. (A vlastně vše, co se tu odehrává, i to nepochopitelné, že z toho, na kom je odkrytá Hospodinova moc, se stává někdo nepatrný jako výhonek, se odehrává před Hospodinovou tváří.)

Druhá část zní „a jako kořen ze země suchopárné“. Jak již je zmíněno výše, toto přirovnání se orientuje na pohled na zemi. Tato zem je suchopárná, neúrodná, je to tedy velmi nepřívětivé prostředí, ve kterém se má tento kořen zvednout k růstu. Nejsou zde připraveny dobré podmínky pro růst, musí to jít těžko, možná by šlo říci „bolestně“ prodrat se takovou zemí. (Může jít i o určité konstatování stavu prostředí, a to i prostředí duchovního. Říká se snad zde tedy, že duchovní prostředí – zem – ve kterém se služebník snaží působit je „suché“, pusté, bez života? Možná právě proto musí služebník přicházet jako ten nový život, protože jinak – bez něj – zde život není.) Zároveň je to prakticky nemožné, pokud je dán dohromady kořen a suchopárná zem, aby zde cokoli vyrostlo, zvedlo se. To, že se služebník zvedá, je tedy zároveň zázrak. Tudíž něco, co dává Hospodin, což odkazuje zpět k prvnímu přirovnání. Obě se tedy navzájem jistým způsobem doplňují.

Zároveň je zde možná ještě jednou vyjádřena dvojakost toho, kým služebník je. Výhonek, či dokonce nemluvnátko je něco krásného, ceněného (snad by šlo říci až opečovávaného) a takový je služebník před Hospodinem. Kořen je naopak něco nehezkého (ač potřebného), něco, co má raději zůstat v zemi a ne být na očích a právě takovým je služebník zde na zemi, jak bude ještě dokresleno později.

Opět se tu opakují Hospodinova slova o služebníkovi, tedy že jeho vzezření a vzhled jsou zkažené, zohavené až k nelidskosti, tím se nám opět potvrzuje jisté spojení králů s Hospodinem, říkají podobné věci, patrně díky jejich zkušenosti z patnáctého verše. Říkají je ovšem trochu jinak, popisují

vše trochu jednodušeji, ze své, zemské perspektivy. Zajímavé je, že ta dvě slova, která opakují po Hospodinu, opakují v opačném pořadí. Zde se může hodit přiblížení samotného významu těchto slov. Vzezření má další významy jako pohled, vidění. Zatímco vzhled může znamenat též obrys nebo postavu. Což by znamenalo, že Hospodin je služebníku mnohem blíže než lidé. On totiž první vidí pohled a až potom se dívá na celou postavu, zatímco u lidí je to opačně, oni nejprve vidí jen obrys, postavu, jakoby se dívali z dálky a na to méně důležité, a až potom vidí pohled, opravdové vzezření. Zároveň lze porovnat, s čím tato slova spojuje Hospodin a s čím je spojují lidé. Tady již dojde k určité shodě, protože lidé spojují vzhled s důstojností, Hospodin s lidskými syny. Služebník tedy nemá důstojnost, patrně ani důstojnost lidských synů. O vzezření je u Hospodina řečeno, že je doslova „od muže – od lidí“, vzdaluje tedy od lidí a lidé též reagují tak, že se služebníka nedožadují.

Služebník je zde tedy jako ten ošklivý kořen, není pro něj vzhled (nemá vzhled, postavu) a proto zde pro něj není ani důstojnost, možno říci i vznešenost, tady najednou, v očích lidí, ji nemá. Další věta říká „a vidíme ho“ – tentokrát jde o aktuální dění oproti hotovému, danému vidění králů na konci Hospodinovi řeči, které je v perfektu. Jde patrně o úplně jiné vidění, zření. Tam zakusili hotový pohled daný Hospodinem, tady se snaží dívat sami a snad právě proto je zde výsledek úplně jiný. Vidí toho samého služebníka, ale tentokrát vidí jen, že nemá vzezření a proto se ho nedožadují, nedychtí po něm. Je to zvláštní změna oproti prvnímu verši, kdy po něm volají. Buď může jít o pouhé kopírování průběhu Hospodinovi řeči o vyvýšeném, který se stal ne-žádoucím, nebo zde prostě, lidsky dávají králové najevo své zklamání, totiž, že nečekali, že ten mocný, po kterém volají, by mohl vypadat právě takhle.

Ono vzezření, může být přeloženo též jako vidění (je totiž od stejného kořene jako slovo vidět). Potom zde vzniká zajímavá vazba: „a vidíme ho a ne-vidění“. Jakoby králové dávali i zde skrytě najevo, že si uvědomují, že jejich vidění je nevidění, že ač ho vidí, jakoby zůstávali slepými pro to, co je důležité. Možná se zde snaží alespoň částečně splynout s pozemským okolím (snad proto, aby jim právě to okolí mohlo porozumět a uvěřit, což se zdá být jejich misí) a jeho pohledem, ale stále se jim to úplně nedaří, protože ona proměňující zkušenost s Hospodinem v nich již prostě je. Tomu by napovídala i chybějící záporka v poslední větě, je sice obvyklé, že záporka se nemusí opakovat, na druhou stranu je možné se ptát, proč chybí právě zde a co to naznačuje. Je tedy možné, že králové říkají opak, tedy: dožadujeme se ho. Celá vazba by pak zněla: „a vidíme ho a ne-vidění a dožadujeme se ho“. Králové ho tedy vidí a v nevidění se ho dožadují, dožadují se toho, kdo není vidět, touží po zjevení toho, co ještě není vidět, ale u nich se to již stalo, v jejich srdcích to již je. Snad se to v mnohém podobá volání prvního verše. Možná i proto je služebník přirovnáván ke kořeni v zemi, pro krále je ještě skryt a oni touží po jeho odkrytí, po odkrytí Hospodinovi moci.

Projevuje se tu v obou verších zvláštní dvojakost, jakoby se tu stále křížily dvě perspektivy. Jedna vidí jen volání po víře a Hospodinově moci, (která by snad jediná mohla pomoci s tím nepochopitelným, co se děje) a odpor ke zvedajícímu se služebníku. Ta druhá volá po Hospodinově služebníku, který je zjevením Hospodinovi moci, způsobuje víru a králové se ho dožadují (ač ještě

není zjevný). Jde o jakýsi podtón zkušenosti králů, kterého se i přes to, co vidí pozemsky, nedokáží zbavit? Patrně to též znamená sepětí prvních dvou veršů.

2.3 Verš 53,3 „Zkažen“

(NV)jsoucí v opovržení

(NV)a odříkán muži

(NV)muž bolesti (=v.4)

(NV)a poznán nemocí (=v.4, 10) (A)

(NV)a jako zahalující (skrývající) tváře od něj

(NV)jsoucí v opovržení

(VV)a nemáme na mysli (=v.4) (pf) ho

Třetí a čtvrtý verš na sebe také navazují, a to ještě viditelněji. Krom opakování stejných slov, jsou spojeny slovem přece nebo pročež, které zároveň naznačuje dějový zvrat, zároveň je spojuje, protože jeden je nutnou reakcí na druhý. (Pravděpodobně zde se ty dva splývající hlasy či perspektivy z předchozích veršů konečně oddělí do dvou samostatných, jakoby navzájem si odpovídajících.)

Třetí verš má větší část složenou jen z nominálních vět. (Děj se tedy zastavuje a místo pokračování dochází spíše k rozvíjení popisu stavu, tento popis je patrně velmi důležitý pro pochopení následujícího, ale možná i předešlého, které objasňuje a rozkrývá.) Na konci je uzavřen jednou verbální větou se slovesem v perfektu. Na obě dvě části navazuje a odpovídá následující verš a vytyčuje tím i hlavní slova, o která jde. Opakují se zde tedy bolesti, nemoci a sloveso mít na mysli (jednou se zápornou, podruhé již bez ní, i to může do jisté míry naznačovat onen zlom, převrat v myšlení).

Na první části třetího verše je vidět dost jasně koncentrická struktura. Vnější rám tvoří opakující se sloveso, dvakrát v úplně stejném tvaru, které posluchači dvakrát opakuje, že zde jde o někoho, kdo je v opovržení (kdo nemá hodnotu). Je to tedy nyní ten jasný pohled na něj, který je právě zde uplatňován. Pro koho je takový, kým je takto opovrhován? To patrně prozrazují obě věty blíže ke středu, jsou to lidé, jejich reakce, jejich tváře jsou pryč „od něj“.

Je „odříkán muži“ (lidmi), snad by bylo možné říci, že se ho lidé zřekli (což se blíží způsobu, jakým toto překládá ČEP). Zajímavé je, že jsou zde postavena vedle sebe slova muži a muž, což vlastně přesně vykresluje scénu, jsou zde proti sobě postaveni muži (všichni) a jeden muž. Je jeden z nich a přece oddělen, přece nějak jiný, zvláštní, vydělen jak v záporném, tak později i kladném slova smyslu. Souběžná věta k této je „a jako zahalující tváře od něj“. Služebník je přirovnáván k někomu, kdo způsobuje (jde o participium hifilu) zahalování tváří, nebo také skrývání tváří (směrem od něj). Patrně svým hrůzným vzhledem (možná i nemocným vzhledem) působí tedy to, že lidé před ním skrývají své tváře. Tím, že tito lidé skrývají své tváře, však zároveň zůstává jim skryt služebník a jeho význam, což ještě potvrdí závěrečná věta verše. Patrně právě tím, že tito lidé chtějí ukrýt sami sebe, zůstává jim zakryta i ona Hospodinova moc z prvního verše. Dost možná to tedy není ani Hospodin,

ani služebník, kdo by cokoli ze zvěsti, nebo i sám sebe zahaloval, ne, jsou to lidé, kteří tu tvoří tu bariéru zahalení. (Oni sami se snad brání pravému odhalení služebníka.) Možná právě proto je zde i přidáno to, jinak vcelku (pro zvěst) nepotřebné, slůvko jako. Služebník je jen jako ten, kdo způsobuje zahalování, ve skutečnosti ho však nezpůsobuje. (To, že lidské tváře jsou „od něj“ není jeho, ale jejich rozhodnutím.)

Co tedy stojí v samotném jádru této struktury a co je i důvodem a příčinou toho všeho kolem. Je to muž bolestí, poznán nemocí, takový je nyní jeho popis, takový je nyní jeho stav. Samozřejmě ještě se sociální „vyděděností“, která je popsána kolem i v závěrečné větě. (Již tady začínáme vidět, co to vlastně prakticky znamená, když Hospodin řekne, že byl zkažen, a ještě to bude v mnohém rozvíjeno dále. Přesto jde stále o toho vyvýšeného služebníka, zde je zkažen, aby později pokropil v plném významu toho pokropení.) „Muž bolestí a poznán nemocí“. Musel se stát služebník právě tímto mužem, aby jeho pokropení mělo takovou moc (v očištění i posvěcení)? Odpověď bude asi patrná později, zde je jen konstatování jeho stavu.

Stojí za povšimnutí, že zde není, že by on zakusil, poznal nemoc. Naopak nemoc (jako něco zároveň kulticky nečistého) poznala, tedy doopravdy okusila jeho. Toho původně neporušeného služebníka, zde porušila (snad až znečistila) nemoc. (Jakoby až splynul s nemocí. Nemoc mu nezůstala vzdálena, nezůstala ani nějak na povrchu, podobně jako „naše“ vina – později, v šestém verši.) Zajímavé je, že ta nemoc, je zde pravděpodobně činitelem děje, poznává, zakouší, tedy je personifikována (a je v jednotném čísle). Stává se z ní až jakýsi nepřítel. Lze se jen domnívat, zdali je tu naznačeno, že nemoc má i jistou duchovní subjektivitu. (Slovník Blahoslava Pípala připouští též variantu překladu jako „zlo“³¹. Jistě to není hlavní význam slova, ale může vnést ještě trochu více porozumění do chápání významu nemoci.)

Na samém závěru verše, po uzavření této struktury vypovídající o služebníkovi „v opovržení“ je věta skládající se ze zápornky a slovesa se sufixem ve třetí osobě jednotného čísla, znějící: „a ne – máme na mysli ho“ (popřípadě „oceňujeme ho“ nebo „přisuzujeme mu“). Vzhledem k užití toho samého slovesa v úplně stejném tvaru včetně sufixu v následujícím verši, bude patrně nejvýstižnější použít právě význam mít na mysli. I když i význam oceňovat ho – tedy v tomto případě „neoceňujeme ho“ by mohl v obou větách dávat, či alespoň doplňovat smysl. Jaký je tedy obsah této věty: Je to patrně lidská reakce na předešlý popis tohoto opovrženého, odpor budícího, bolavého a snad i kulticky nečistého služebníka. „Nemáme ho na mysli“, (snad též) „nemá pro nás význam“ a „nechceme s ním mít nic společného“. Proti tomu všemu se jasně postaví další verš tím, že zopakuje právě to samé, ovšem s odebráním oné zápornky. (A vlastně nejen tím, najednou /„nám“/ bude služebník někým mnohem bližším.)

---

³¹ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Vyd. 4. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-701-7029-8, s. 52.

2.4 Verš 53,4 „Jde o ,naše problémy““

(MS) přece (jistě, pročez)

(SNV)nemoci (=v.3, 10) naše on nese (=v.13, 12) (pf)

(SNV)a bolesti (=v.3) naše nese (=v.11) (pf) je (A)

(SNV)a my máme na mysli (=v.3) (pf) ho raněn (dotčen) (=v.8)

(NV) ubit (Ho³²) Bohem (Bůh)

(NV)a trýzněn (=v.7) velmi (intenzivně)

Čtvrtý verš začíná slůvkem přece, které naznačuje onen převrat ve vidění služebníka. Zároveň ale toto slovo může být přeloženo jako pročez nebo však, což by naznačovalo zdůvodnění: Proč se děje všechno to, co je popsáno v předchozím verši. Jakoby se zde opět ozval ten druhý hlas, ten podtón, který má více pochopení, vidí jinak, a tedy může osvětlovat to, co se děje z úplně jiné strany. Je to snad ta již zmíněná „druhá perspektiva“, která zde vysvětluje. Přejímá z předchozího verše ono jádro (bolesti, nemoci) a potom závěr (máme na mysli ho), vše ovšem dále rozvíjí a mluví o tom v úplně jiném duchu. Zajímavá je přesmyčka pořadí řeči o bolestech a o nemocech, může jít jen o další upozornění na to, že je zde opravdu vše najednou přesmyknuté. Nebo též může jít o náznak větší vážnosti slova nemoci (jak už též bylo o nemoci hovořeno dříve). Ve třetím verši se k nemoci jakoby teprve dochází, přes ty bolesti. Zde je již na prvním místě, zároveň následována slovem on, tedy v ještě důraznějším spojení s ním, služebníkem (který ty nemoci /zde již v množném čísle/ nese).

Na první pohled je nápadná změna u obou slov nemoci i bolesti. Je k nim oběma přidán zájmenný sufix. Vlastně ta slova sama jsou změněna, jejich význam, nejde již o nemoci a bolesti, ale jde o „naše nemoci“ a „naše bolesti“ (hebrejšťina to vyjadřuje ještě mnohem viditelněji, protože díky sufixu se z „nemoci naše“ stane jedno slovo). Dost možná to není ani až tak změna významu, jako jeho objasnění. Ono totiž patrně šlo o „naše“ nemoci a bolesti už v předchozím verši, jen to tam nebylo ještě rozkryto. (Ano, předchozí verš patrně rozkrýval jen čistě pozemský pohled na služebníka, ale i tento pohled je pro posluchače velmi důležitý, protože ani bez něj, bez toho prostého popsání reality, by nešlo dobře porozumět tomu, co se vlastně děje. Proto je třeba vidět i to, co vidí oči na zemi.)

Jde tedy o „naše“ nemoci a bolesti (věty jsou paralelní), které nese služebník, jak je zde oznámeno. To je patrně hlavním sdělením. Dále je zajímavé všimnout si, že v první větě je celé zájmeno on. Je to první celé zájmeno v této písni a i dále jich bude jen velmi málo. Hebrejšťina totiž může zkracovat zájmena do sufixů a jednak již v samotných tvarech sloves je ukryta osoba, která je podmětem. Proto je použití celého zájmena často, právě tak jako zde, naprosto nepotřebné. Toto zájmeno by tu tedy vůbec nemuselo být, a proto je nutné se ptát, proč zde je. V první řadě jde jistě o zdůraznění. Totiž, že je to právě on, kdo ty naše nemoci nese, právě služebník. Právě ten, který

---

³² hofal

je kvůli nim natolik v opovržení. (Tento důraz, co on, co dělá služebník, bude v písni ještě několikrát použit, možná že i tato zdůraznění na sebe mohou navzájem odkazovat: on nese (nemoci), on proklát, on ponižující se a on hřích bezpočetných nese – v samém závěru.) Dále zde tato zdánlivě zbytečná zájmena (jsou v tomto verši totiž dvě, to druhé, „my“ je podobně také vloženo před slovesem: „máme na mysli ho“) rozehrávají jakýsi protiklad „on – my“. „On nese“ („naše nemoci a bolesti“), zatímco „my si myslíme“ – o něm. Což je vlastně zkráceně velmi dobře popsáno rozdělení rolí: Co dělá služebník, co lidé, „my“. (V paralelních větách je dvakrát použito slovo nese, v hebrejštině jde jednou o sloveso *n-s-a* a podruhé *s-b-l*. Jak naznačují slovníkové významy i použití sloves v této písni, jde patrně o synonyma, proto nejsou ani v překladu významově rozlišena. Zdá se dokonce, že *s-b-l* je zde dost možná jen obměnou slovesa *n-s-a*.)

Další věta tedy říká: „my máme na mysli ho“. Pozitivní změnou oproti minulému verši je, že nyní již o něm králové přemýšlí. Nyní mají zájem. Zde již je služebník alespoň nějakým způsobem uznán jako důležitý. Je tu zdůrazněno to již zmíněné „my“, jde tedy především o „naše“ smýšlení nad služebníkem. (Na rozdíl od zájmena on, toto je, dalo by se říci, jediný výskyt samostatně stojícího slova my v celém textu, což ještě zvětšuje jeho důraznost. Nebo také upozorňuje, že doopravdy ve středu dění i zájmu je on a ne až tak lidé. Že nejde tolik o to, co dělají nebo chápou lidé, ale především o to, co dělá služebník. Taktéž, že chápající či nechápající lidé nemohou úkol i úděl služebníka v podstatě nijak ovlivnit, či změnit, ani k dobrému, ani ke zlému.)

Jaké je tedy nyní ono smýšlení lidí (králů) o služebníkovi. A jsou vůbec participia následující za touto větou vyjádřením onoho smýšlení? Nabízí se patrně několik možností výkladu. První možností je, že zde jde o pouhé vyjádření toho, že králové již služebníka na mysli mají, že již chápou, že je pro ně nějakým způsobem důležitý, významný. V tomto případě by bylo možné i opět zmínit význam „oceňujeme ho“. Možná, že už nyní si služebníka prostě cení a následující participia jsou již spíše konstatováním toho, co se se služebníkem stalo.

Druhou možností je přidat ke slovesu ještě první participium, tedy, že „ho máme na mysli raněného“. (Význam dotčen snad skrývá i jisté očekávání, že v pozadí tohoto ranění může být něčí aktivita, možná že i Hospodinova). Každopádně i tak by šlo o prosté konstatování, ze kterého nevyplývá nic dalšího: ani soucit králů, ani že by již chápali, že je raněn kvůli nim, ale ani to, že by se domnívali, že je raněn pro svá provinění. Oni ho jen přemýšlí o tom, že je raněn. (Samozřejmě, že v návaznosti na slova o „našich“ nemocech a bolestech, by šlo se domnívat, že i zde jde o pochopení, že i tato zraněnost služebníka je nějakým způsobem zástupná, ale sám text to tu ještě neříká.) I zde by byla další participia odsunuta: Tedy, že je ubit (snad Bohem) a trýzněn by již byla prostá konstatování.

Nakonec přichází možnost, že všechna tři participia jsou svázána s přemýšlením králů o služebníkovi. Napovídá by tomu začátek následujícího verše, kde je opět celé zájmeno „a on“. Rozvíjela by se tím jakási struktura mezi my a on, která přesahuje několik veršů, jakési porovnávání mezi „námi“ a služebníkem: on nese, my přemýšlíme, on je proklát atd. pro nás, my jako ovce bloudíme, oproti tomu on, jako němý beránek se nechá porazit. Snad toto porovnávání končí právě

oním přirovnáním obou stran k ovčím a pak se rozplyne v řeči o tom důležitém, o služebníkovi. (Nebo je možná ještě jeden dodatek k tomuto, a to onen výkřik o „nevěrnosti lidu mého“, který snad má pozornost stáhnout od tohoto „my“ až k osobnímu „já“. Ale tam jde už jen o zájmený sufix, tedy již ne celé zájmeno.)

Nabízí se otázka, nakolik je vůbec důležité, která z těchto popisujících participií jsou svázána se subjektivním smýšlením králů a která stojí samostatně. ČEP zde sice překládá: „...*ale domnívali jsme se, že je raněn, ubit od Boha a pokořen*.“³³ Což jednak jasně předpokládá, že všechna tato určení jsou domněnkou a jednak i to, že jde o domněnku mylnou, dokonce patrně negativně myšlenou vůči služebníkovi. Je-li tento popis míněn negativně, či ne, to z textu nelze jednoznačně určit (proto je možná nadbytečné tuto intenci do něj vkládat). Patrně však není možné tak úplně říci, že by tento popis byl mylný. Všechna tři slovesa mají totiž jistou oporu v pozdějším textu (díky tomu snad je možné podržet celou onu pluralitu výkladů). Tedy, tvrzení, že je raněn, je potvrzeno použitím stejného kořene v osmém verši „z nevěrnosti lidu mého rána pro něj“. To, že je trýzněn, se opakuje v sedmém verši, ač již ne v intenzivě, proto je tam použit překlad ponižující se či pokořující se. Vlastně i zde by možná bylo namíste uvést jako variantu překlad: „a pokořen velmi“, protože je to blízké základnímu významu slovesa. Jistě by bylo možné říci, i že je trýzněn ponižováním či pokořováním, což by patrně postihlo celý smysl tohoto slovesa. Poslední, snad nejexpresivnější z těchto sloves (navíc v hofalu), totiž, že je ubit Bohem, nemá přímé opakování v textu, ale lze najít velmi podobnou výpověď v desátém verši, totiž, že Hospodin má zájem umučení jeho. Jde-li tedy zde opravdu o popis mínění králů, pak již tady patrně tito králové vědí (možná dokonce pro začátek shrnují porozumění o tom), co se se služebníkem děje.

Další zajímavostí je, jak jsou tato slova poskládána za sebou. Nejsou zde žádné předložky ani částice, patrně by stejně dobře šla přeložit též jako: „raněn, ubit Bůh a ponížen velmi (trýzněn)“. Kdo je tu tedy raněn, ubit a ponížen? Je to služebník? Je to snad Bůh? (Napovídalo by tomu, právě to, že je tu použito slovo Bůh, jde o jediný výskyt v celé písni oproti slovu Hospodin, které je užito v prvním verši, v šestém a v desátém dokonce dvakrát. Užívá-li autor či redaktor v celém textu jména Hospodin, a najednou je zde slovo Bůh, lze se domnívat, že se tak naznačuje nějaká změna, upozornění na něco specifického, či dokonce možná i posun významu.) Je možné, že se Bůh se svým služebníkem určitým způsobem ztotožňuje, a to právě v tom nejhorším utrpení? (Petrně jde o nějaký náznak, který snad má vypovědět cosi o blízkosti služebníka s Bohem, ale možná ani nemá být úplně jasný.) Představa ubitého Boha by snad byla pro původního posluchače velmi pohoršující (ačkoli pohoršení a údiv nad Hospodinovým jednáním je patrně jedním z témat této písni vlastních).

2.5 Verš 53,5 „Zástupnost až do krajnosti – dopad na člověka“

(NV)a on proklán (proboden, znesvěcen) od nevěností (=v.8, 12pt³⁴, 12pt) našich

---

³³ ČEP, Iz 53,4.

³⁴ participium

(NV)umučen (=v.10) od vin (=v.6, 11) našich (A)

(NV)kázeň – pokoj náš – na něj

(NV)a v zjizvení jeho – uzdravující (je vyléčeno) pro nás

Nyní budou králové zdá se opět rozprostírat, otevírat a vysvětlovat ono porozumění, které, v minulém verši (patrně) tak mistrně shrnuli. Následující verš je celý složen z nominálních vět. Nejde zde tedy o děj, ale o důkladnější vysvětlení již naznačeného a to i s důsledky, které to nese, důsledky, které budou především pro „nás“. Celý verš začíná slovy „a on“, jak již o tomto byla řeč dříve. Zde to může znamenat i jakýsi odrazový bod, tedy, že on, služebník je východiskem pro celý verš. Z toho, co se děje s ním, vyplývá onen dopad na „nás“.

Souvislost s předchozím veršem a především návaznost na úsek tří participií, je zjevná především v první půli verše, kde jsou obě věty vystavěny též na participiích (další dvě patrně na podstatných jménech). První půle verše je též paralelismem, jde tedy o jisté opakování, z čehož lze odvodit opět velká důležitost sdělení. Jde-li o strukturu „thema – rhema“, opět se zdá, že první dvě věty se jí pevně drží, nejdříve je řečeno to již dříve naznačované, co se stalo se služebníkem, pak následuje ono vysvětlení, proč se tak stalo. Druhé dvě věty jsou v tomto ohledu malinko složitější, možná právě proto, že chtějí zakončit slovy „na něj“ a „pro nás“, které dohromady mistrně popisují základní pointu: vše co dopadá, dopadá na něj a přináší to dobré pro nás. (Vše je to vlastně pro nás, pro nezasloužené dobro „naše“.)

Hned první věta obsahuje dvě velmi zajímavá slova, jedno z hlediska více významů, druhé především pro počet výskytů v této písni. Verš tedy začíná slovy „a on proklán“. Kořen slovesa *ch-l-l* je používán ve dvou oddělených významech. Mají však i něco společného, a oba nám dost možná mohou něco v textu osvětlit. Kvůli použitému tvaru participia polalu (který se v tomto případě jen nepatrně liší od pualu) je v první řadě používán význam být proklát, tedy probodnut. Jde patrně o smrtelné zranění, stejně tak jako u slova umučen (snad i proto je zde zpravidla primárně užíván), které též znamená – až k smrti. Původní význam byl patrně vojenský: „*The primary use of chalal is as a technical term in military language: the chalalim are those “pierced” in battle, the slain of one’s own forces or of the enemy (1 K. 11:15; 1 S. 17:52), the corpses that are stripped and then buried (1 S. 31:8).*“³⁵ Ale již v rámci tohoto významu zaznívají jisté ozvuky zneuctění. (Jako dle Theological Dictionary of the Old Testament s odvoláním na Ezechiele 32,20-32: „*This represents his utmost disgrace: he will not lie in honor among the mighty men with their swords laid beneath their heads (v.³⁶ 27), but among unclean pagans and those executed or murdered by the sword.*“³⁷ Čímž se blíží

³⁵ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G.Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 4, s. 418.

³⁶ verse

významu druhému a to být znesvěcen. Zatímco první význam se více vztahuje bezprostředně k druhé větě („umučen“) a popisuje reálnou smrt služebníka, druhý spíše odkrývá duchovní stav věci a toho, co se děje se služebníkem. Stojí tedy více ve vztahu k původní tezi, že on posvěcuje pokropením. (Toto *ch-l-l* je totiž opozitem vůči *q-d-š*, být svatý.) Zdá se tedy, že služebník je znesvěcen („našimi nevěrnostmi“) aby mohl posvěcovat. Zároveň nám tento význam snad může rozkrýt též co se děje se služebníkem v příštím verši. „*The OT³⁸ world is divided into clean (tahor) and unclean (tame'), holy (qadoš) and profane (hol), blessing and curse.*“³⁹ „*Milgrom observes that, e.g.⁴⁰, the interaction “most holy with profane” is illicit and leads to dire consequences (death and “cutting off”), while “lesser holy with profane” and “profane with impure” do not necessarily lead to the same consequences (cf. Wright, 150-81 on the two main categories of impurities: tolerated and prohibited).*“⁴¹

On, služebník, je tedy probodený k smrti (či znesvěcen), a to od „našich nevěrností“. Opět se zde opakuje ono: Proč služebník takto trpí a je zničen (snad i zkažen, s ohledem zpět až na čtrnáctý verš) a opět by se dala odpověď zkrátit do: „Protože my“. Ve čtvrtém verši byli „nemoci naše“ a „bolesti naše“ v čele smíšených nominálních vět. Zde jsou v postavení onoho „rhema“ „naše nevěrností“ a „viny“. V obou případech je položen důraz na slova se sufixem „naše“, tedy na tyto „naše problémy“ (a zdá se, že není až tak velký rozdíl mezi nemocemi a bolestmi a „našimi“ nevěrnostmi a vinami, který by se snad nabízel s ohledem na to, za co si jedinec „může“ a za co ne, starozákonní pohled je v tomto patrně trochu jiný).

Jsou to zde tedy „naše nevěrností“, které způsobili smrtelné probodění služebníka. Slovo nevěrnost je použito ještě jednou ve verši osmém (opět) jako důvod rány pro služebníka, a potom ve verši dvanáctém je dvakrát použito participium od toho samého kořene, jako ti nevěrní (odpadlí, přestupníci). Jde o jedno ze tří často používaných slov pro lidské zlo. Jak nevěrnost, tak vinu lze přeložit též slovem zločin. Třetím slovem je hřích. O tom lze říci, že jaksi až přesahuje všechny tyto významy. (Patrně proto je v písni zmíněn jako poslední co služebník nese. Jako jakési uzavření, totiž, že služebník odnáší naprosto vše – ve smyslu lidského zla a zločinů.)

Ač tato tři slova jsou rozdílná, jistou částí se přesto významově překrývají, a proto je nejde od sebe naprosto odtrhnout, spíše se snad pokusit naznačit jejich odlišnosti. Ty jsou znatelné například

---

³⁷ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G. Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 4, s. 419.

³⁸ Old Testament

³⁹ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 2 s. 146.

⁴⁰ for example

⁴¹ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 2 s. 146.

v tom, že třeba již slovník Blahoslava Pípala uvádí subjekt činnosti od slova nevěrný – přestupník, i od slova hřích – hříšník, ale již tam nenajdeme podobný subjekt u slova vina. Vina je totiž spíše důsledek, nebo lépe to, co zůstává na člověku, který zhřeší. Vina je tedy něco, co se nese. Člověk zhřeší a potom nese vinu. Například „*In Gen 4:13, Cain complains to God that his “punishment” is too great for him to “bear” (NIV⁴²). Here the text says that ht’ has overcome Cain and that he is now bearing his ‘awon.*“.⁴³ Zároveň nesení viny patrně působí zánik, ačkoli asi ne okamžitý: „*To bear one’s ‘avon means to perish (Nu. 5:31).*“⁴⁴ Toto slovo je v písni použito celkem třikrát. Nejprve zde, kde působí „naše viny“ služebnickovo umučení. V dalším verši (šestém) je „vina všech nás“ ve vztahu s Hospodinovým setkáním – ve služebníkovi. V jedenáctém verši opět služebník nosí „naše“ viny (tentokrát v Hospodinově řeči).

Oproti vině, která je tedy spíše důsledkem, je nevěrnost naopak spíše důvodem, či počátkem. Jde především o vzpouru (tím pádem i přestupek, či zlomení důvěry – důvěrného svazku – každopádně jde o vědomý čin). „*Unlike ht’ (which can connote an inadvertent mistake; → # 2627), peša’ signifies a willful, knowledgeable violation of a norm or standard (ABD 6:32). Beyond that, it represents a willful breach of trust. It occurs most frequently to designate the disruption of an alliance through violation of a covenant (see below).*“⁴⁵ (Hřích může být v určitém významu i nevědomý, proto jak je již zmíněno výše, pokrývá význam i těchto ostatních slov. Vina je jeho pozůstatek, který je nesen. Nevěrnost je vědomá vzpoura).

Při návratu zpět k textu, lze tedy říci, že to je „naše“ vědomá vzpoura, nevěrnost (patrně vůči Hospodinu), kvůli které je služebník probodený až k smrti. „Naše viny“, to, „co nemůžeme unést“ a zároveň důsledek „našeho hříchu“, působí, že je umučen (naprosto). (Ačkoli desátý verš, kde je použit stejný kořen ve slově umučení, nastiňuje, že je toto umučení i Hospodinův záměr, a možná naznačuje i jistou Hospodinovu intervenci. Tu snad ještě objasní příští verš.) Tedy právě zde, při konfrontaci s lidskou vzpourou a vinou, se nám zároveň poprvé naplno objasňuje, že toto vše stojí služebníka život.

Druhá polovina verše obrací pohled od toho, co „zakouší služebník kvůli nám“, k opačnému pohledu. Tedy již ne jaký dopad mají „naše“ životy na služebníka, ale jaký dopad má služebníkův úděl „na nás“. Možná se nejedná až tak o opak, jako spíše o dotažení významu (toho, co služebník dělá i prožívá). Na počátku vět stále stojí, co prožívá služebník, ale pokračování již je jiné. Tedy kázeň (též

---

⁴² New International Version

⁴³ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 2, s. 90.

⁴⁴ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G. Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 4, s. 317.

⁴⁵ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 3, s. 707.

napomenutí či potrestání), která je na, nad nebo též svrchu služebníka. Jinak by snad šlo říci kázeň, které se podrobuje služebník, nebo kázeň či také napomenutí, které on přijímá a pod kterým snad i žije – znamená pro „nás“ pokoj, neporušenost. Jinými slovy „náš“ opravdový pokoj a „naše“ neporušenost, již zde vůbec nezávisí „na nás“, na „našem“ životě v kázni. Ale namísto toho je najednou závislá na služebníkově podrobení se kázni. Jde opět o zástupnost, ale teď již v dost vyhrcoené formě, nebo spíše dotažené do konce. (Znamená to, že lidé se nejsou schopni podrobit ani té kázni, když i to za ně musí udělat služebník? Tuto odpověď již text nedává, snad později naznačuje.)

A „v jizvení“ či „jizvě jeho“ „uzdravující“, nebo (možná spíše) „je vyléčeno pro nás“. (Vzhledem k nepravděpodobnosti slovesa, jde o tercie alef, je tento tvar význačný. Může jít jak o participium, tak o perfektum, přičemž vhodný překlad tohoto participia není snadné nalézt.) Je zde zajímavé, že oproti služebníkově smrti z našich vin a nevěrností, k našemu uzdravení již stačí snad jen jedna jizva. Jak obrovský je to nepoměr v řešení nemoci (možná i v důsledku hříchu) oproti řešení problému našich zločinů. Možnost, že by šlo doopravdy o perfektum, vyzdvihuje, že jde o něco hotového, že je to již dané. A konečně ona uzdravující jizva znamená opět, jak již bylo řečeno, zástupnost až do konce, jakoby i do detailů. Jakoby nestačilo zachránit život, ale byla tu důležitá i kvalita života, plnost života. (Otázkou zůstává, proč je pro Hospodina tak důležitá tato kvalita našeho života. Odpověď je možná v tom, že to patří do vztahu s Hospodinem, do onoho návratu, ke kterému nás služebník vtahuje. Ve sféře vztahu s Hospodinem, ve sféře svatosti je pokoj, neporušenost a těž zdraví (vyléčení, scelení) něčím přirozeným, normálním. Patrně je to tedy vše součástí návratu k Hospodinu. Snad tak i ono pokropení, neznamená jen smíření, ale vtahuje až do svatosti. Je však takovéto tážení na tomto místě vůbec adekvátní?) Jde tu především o opak vůči oněm bolestem a nemocem i dalšímu, služebník tedy způsobuje protiklad toho, co sám nese, prožívá.

2.6 Verš 53,6 „Beznadějný lidský stav a konečné řešení“

(SNV)všichni my jako ovce (brav) jsme pobloudili (pf)

(SNV)muž k cestě jeho se obracíme (jsme obráceni) (pf) (A)

(SNV)a Hospodin působí setkání (=v.12) (pf) v něm (s) vinou (=v.5, 11) všech nás

Šestý verš se opět vrací k „my“. Společně se sedmým bude přirovnávat k ovčím nejprve ono „my“, poté v následujícím verši bude přirovnáván „on“. Je to způsob popisu nejprve lidí, pak služebníka. Jinými slovy, stále pokračuje ono srovnávání mezi „my“ a „on“. Zde se sice nevyskytuje celé zájmeno my, zájmenný sufix je ovšem posílen spojením všichni-my. Tímto spojením celý verš začíná i končí, tvoří tedy jakýsi rámec, přesto nelze říci, že by šlo o koncentrickou strukturu. První část verše tvoří dvě částečně paralelní výpovědi, které jsou zároveň provázané. Druhá část se, zdá se, jakékoli struktuře vymyká. Dost možná je to záměr, jde totiž o větu začínající slovem Hospodin, tedy výpověď o Hospodinu, a proto patrně má být zvláštní a jistým způsobem nezapadající. Tím ještě zdůrazňuje, že řeč o Hospodinu je zde něco obzvlášť důležitého – něco výjimečného formou i obsahem.

První věta zní: „všichni-my jako ovce jsme pobloudilí“. Pokud tedy přirovnáme „nás“ k ovcím, budou to ovce pobloudilé, bloudící. Ovce, které nevědí, kam mají jít. (A přesto si tvrdošíjně chtějí vybrat svou cestu, jak je řečeno ve druhé větě.) Pravděpodobně nešly tam, kam měly. Jak jinak by mohly zůstat samy, bloudící. Stejně jako samotná ovce, či rozehnané ovce, „jsme“ tedy patrně na cestě k zahynutí. Pobloudilá ovce totiž nemá budoucnost (pokud není nalezena). Druhá věta k tomuto připojuje ještě jistou intenci. Tedy, že nejde o ovce pobloudilé omylem, nebo dokonce vinou špatného pastýře. Ale ovce, které si samy vybrali svou cestu, proto jsou pobloudilé. (Ovce nejsou schopné vybrat si svou cestu, to je úplně mimo jejich možnosti. Nevědí, kam jdou. Vždy musí být vedeny, to je jejich jediná šance k přežití.)

Druhá věta je navíc velmi zajímavě formulována – první část v jednotném a navazující opět v množném čísle: „muž k cestě jeho se obrácíme (jsme obráčení)“. (Spíše výklad než přímo překlad „jsme obráčení“ má vystihnout onu dokonavost, hotovost děje. Tu ve zvrtném tvaru čeština neumí vyjádřit). Jedna možnost tedy je, že i do druhé věty se má přenést ono „jako“: „jako muž k cestě jeho, se obrácíme (jsme obráčení)“. Napovídalo by tomu, že i slovo ovce je gramaticky v jednotném čísle. (Ovšem, toto slovo stejně jako v češtině je používáno jako pomnožné, tedy – ty ovce, nebo může znamenat též prostě brav.) Druhá možnost, která vlastně tu první prakticky nevylučuje (možná ještě spíš doplňuje), je, že je tento rozpor především zdůrazněním. – Čeho? Toho, že zde jde sice o „nás všechny“, ale přesto jde o každého („muže“) zvlášť, o jednotlivce. Je to tedy věc jednotlivců a zároveň „nás všech“, všech jednotlivců. (Samozřejmě i slovo muž, může v hebrejštině zastupovat lidstvo, ovšem ještě se zájmeným sufixem „jeho“, jde o jistou nepřehlédnutelnou neshodu se slovesem „obracíme se“.) Použité sloveso, může znamenat též „obrátit se k odchodu“, což ještě více zdůrazňuje jistou separaci, tedy jako by být obrácen ke své cestě zároveň znamenalo být odvrácen (od Hospodina) a tedy zároveň pobloudilý, sám a bez budoucnosti. Takový je tedy lidský stav: tvrdošíjný, odvrácení a bez šance na budoucnost. (Něco podobného patrně vyjadřuje i starozákonní téma chození po svých cestách oproti hledání cest Hospodinových, v posledu patrně jde o to, či vůlí – záměrem koho – se chce člověk řídit, či nechat řídit.)

Druhá část verše je větou začínající slovem Hospodin (pročež jde o výjimečně důležité sdělení) a zároveň se vymyká okolním strukturám. Zdá se, jakoby k předešlé části ani nepatřila (nepasovala) a přesto patří, protože je uzavřena oním „všichni-my“. Najednou se zde vlamuje do děje, do tohoto lidského stavu, velmi zvláštní Hospodinova intervence, až tajemná. Slovníky se neshodují na významu slovesa *p-g-a* přesně na tomto místě a vlastně ani ve dvanáctém verši, kde je též použito. (Toto sloveso má velmi široký okruh významů.) Proto bude snad nejlepší přiklonit se v obou těchto verších především k vůbec základnímu významu, pokrývajícimu i mnohé z těch ostatních. A nalézt tak zároveň v těchto dvou verších i propojení. Jde o význam setkat se, tedy v hifilu, působit setkání. Je

dost možné, že i při vycházení z tohoto základu, se výklad přiblíží pohledům některých slovníků, například: působit napadení pro verš šestý a přimlouvav se, dělat prostředníka pro verš dvanáctý⁴⁶.

Služebník je zde snad v pravém slova smyslu prostředníkem, je totiž právě uprostřed. „Hospodin působí setkání v něm“ a přitom se zdá, že je tu též řečeno, že jde zároveň o setkání „s vinou nás všech“ (v něm). „Vina všech nás“ – tentokrát již v jednotném čísle – tedy ne viny, ale celá (všechna) vina „nás“ všech je zde patrně ve služebníkovi. Ne na něm či kolem něj, ale přímo v jeho nitru, je přímo v něm. A právě tam Hospodin působí to, že se s ní setkává (v setkání se služebníkem) ve služebníkovi. Hospodin se tedy setkává nejen se služebníkem, ale přímo i s vinou. Jak to může dopadnout, to bylo již dříve naznačeno v úryvku z *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*: Setkání či interakce mezi nejsvatějším a profánním vede k extrémním následkům jako smrt a „odříznutí“⁴⁷ (též symbol konce, separace, smrti). Služebník proto nemůže toto setkání přežít, právě pro tu lidskou vinu, kterou vzal na sebe, která se tak dostala až do něj. Dochází tu tedy ke zvláštní souhře, je sice umučen od našich vin, ale zdá se, že k jeho konečnému zničení dojde až právě při setkání s Hospodinem. Až přítomnost Hospodina zároveň s přítomností lidské viny v něm, se tedy zdá pravým důvodem jeho konce, jeho definitivního zničení. Patrně však zároveň se zničením oné viny. (Což by opět naznačovalo řešení a tentokrát možná konečné řešení pro ten beznadějný lidský stav.)

2.7 Verš 53,7 „Užitečný smrtí i životem“

(VV)je sklíčen (pf)

(NV)a on ponižující se (pokořován) (=v.4)

(VV)a ne otvírá (impf) ústa svá

(SNV)jako beránek k porážce (zabití) je přiváděn (impf Ho)

(SNV)a jako ovce před stíhajícími ji má svázaný jazyk (je oněmělá) (pf) (A)

(VV)a ne otvírá (impf) ústa svá

Sedmý verš se v jistých rysech struktury podobá šestému. Opět je zde část, která se dvakrát opakuje jako rámec a uprostřed ní dvě přirovnání, opět k ovčím s tím rozdílem, že zde je přirovnáván služebník. Toto upozorňující „on“ je tentokrát již ve větě před celým tímto rámcem a ještě před touto větou je předsazena další, jakoby snad volně pokračovala a navazovala spíše na předchozí verš.

Zní: „je sklíčen“ popřípadě „zdrčen“. Jedná se tedy o reakci na předchozí verš? Konstatování, že to, co se stalo, služebníka zdrtilo? Je to možné, ačkoli v tomto případě by se skoro možná jednalo o

---

⁴⁶ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G. Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 11, s. 474.

⁴⁷ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 2, s. 146.

slabé slovo. Nebo jde o nadpisek k dalšímu verši, či dalším veršům? Je to snad stav sklíčenosti služebníka, než se poníží a přijme svůj úkol popisovaný dále? Vzhledem k oné předřazenosti před to, co „on“, co dělá služebník, se nabízí ještě jedna otázka. Kdo je vlastně sklíčen a zdrcen? Je to doopravdy služebník, nebo, možná ještě v návaznosti na předcházející verš, jde snad o to, co prožívá sám Hospodin nad tím co se děje? Nad tím co se udává s jeho vyvýšeným a blízkým služebníkem? (Dost možná je to obojí, tedy sounáležitý pocit obou dvou v dané situaci, dost možná to nemůžeme rozlišit.)

Druhá věta zní: „A on ponižující se“ nebo „pokořován“. Lze přijmout oba dva překlady. První, zvratný, upozorňuje více na slovo on. Odráží to služebníkovu takřikajíc jistou „svrchovanost“ nad situací, tedy, že je to on, kdo se dobrovolně ponižuje, sám sestupuje do ponížení. Druhý překlad více zvýrazňuje to, že je pokořován, tedy zvnějšku – což se více obrací k následujícímu. Je pokořován, trápen ponižováním a pokořováním a přesto neotvírá svá ústa. Nijak se nebrání, dokonce ani slovně ne. Toto sloveso ne-otvírá je v imperfektu, jde tedy o aktualizaci děje, o něco, co se právě děje: „a on neotvírá svá ústa“. Je to tu řečeno dvakrát a jeho němost a odevzdanost bude ještě zdůrazňována. Sloveso, otvírá, lze též přeložit, jako tasí a slovo ústa jako ostří. Dalo by se tedy též říci, že netasí své ostří, jinými slovy, opět to, že služebník se nebrání, jde jakoby dobrovolně. (Je přiváděn, a přesto neotvírá svá ústa. Je před stříhači, a přesto zůstává němý. To by se u ovce mohlo stát snad jen, pokud je vedena někým, koho zná. Jde zde tedy snad o narážku na to, že služebník ví, kdo to má vše v ruce? Ví, že i za tímto vším je Hospodin, a právě proto se tak podvoluje? Znamenalo by to opětovný odkaz na jeho vztah s Hospodinem.)

(Sloveso *a-n-h* (ono pokořován) může mít v nifalu ještě jeden význam a to, vyslechnut či přiměn k odpovědi. To by znamenalo, že služebník neotvírá ústa ani, když je zde snaha, aby byl vyslechnut a dal nějakou odpověď. V tomto případě se lze domnívat, že služebník zná svůj úkol a tudíž chápe, že žádná slovní obrana nemá smysl. Patrně chápe i to, že lidé nemohou porozumět, co se vlastně děje, a tak žádnou odpověď nedává. – Snad právě proto, že ví, že žádnou lidem pochopitelnou odpověď nemá. Nemělo by pak tedy smysl ani cokoli říkat.)

Nyní k samotným přirovnáním, snad jakémusi jádru verše. Tyto dvě věty se liší tím, že první má sloveso v imperfektu, tedy se něco děje. Zatímco druhá v perfektu, jde zde již o hotový stav. Přičemž to může též znamenat jistou zvýšenou důležitost první věty, nejen tím, že je první, ale zároveň právě kvůli onomu imperfektu. Přirovnávání začíná slovy: „jako beránek k zabití, porážce, je přiváděn“. Jde tu tedy patrně o oběť, což zapadá do celého konceptu zástupnosti v této písni. Kde je zástupnost a smíření, musí být i oběť. Již zde je tak odkryto, či naznačeno (co bude ještě výslovně potvrzeno v desátém verši a opět zmíněno vylitím duše ve dvanáctém verši), že tou obětí je právě sám služebník. Otázkou může být v tomto kontextu smysl druhé věty. Když již je služebník onou obětí, proč musí být zároveň (ač až na druhém místě) „jako ovce před stříhajícími ji“, která „je oněmělá“, či „má svázaný jazyk“. Patrně právě toto navazuje na třetí a především čtvrtý a pátý verš, kde má služebník podobně „svázaný jazyk“. Nemůže vysvětlit okolí, co se děje, a právě při tom toto okolí

z něj má užitek. Právě tak se oněměle nechává využívat, či snad lépe řečeno používat. Jde zde tedy snad o zdůraznění dvojího užitku, který služebník přináší. Není prospěšný svému okolí jen svou smrtí, ale též svým životem předtím, i svým utrpením (jak je vykresleno snad nejlépe v pátém verši). Takový je tedy služebník při přirovnávání k ovcím.

2.8 Verš 53,8 „Odsouzen (bez práva)“

(SNV)od vazby (uzavření) a od soudu (práva, sporu) je vzat (pf)

(SNV)a (o) lidském běhu (pokolení) jeho kdo (MS) přemýšlí (intenzivně) (soustředí se naň, obírá se jím) (impf) (A)

(MS) neboť

(VV)je odříznut (pf) ze (od) země (=v.2) živých (života, žití)

(NV)od nevěrnosti (=v.5, 12pt, 12pt) lidu mého rána (bití, nákaza)(=v.4) pro něj (jemu)

Osmý verš navazuje určitým způsobem na ten předcházející, především tím, že volně pokračuje v řeči o služebníkovi. Ještě více by se však možná hodil zařazen za třetí verš, jde totiž o pokračování onoho spíše pozemského vidění. Na první pohled zřejmá souvislost je sice s veršem druhým, spojuje je vazba „ze země“ (ve druhém verši je služebník jako kořen ze země, zde je odříznut). V druhém verši se však stále ještě prolínají ony dvě perspektivy. (Ta chápající věci nadpozemské a ta vyloženě pozemská, popisující nám zemskou realitu a zároveň ukazující, že nejde jen o jakési duchovní, nadpozemské či snad alegorické dění, ale že to vše je pevně zakotvené i zde na zemi.) Možná proto je zde právě tento odkaz na druhý verš (vazba „ze země“), protože ten třetí bezprostředně následuje a nemusí se tedy nijak zvlášť vztahovat zpět ke druhému. Tento třetí verš tedy popisuje, jak vypadal z pozemské perspektivy život služebníka, život v trápení a opovržení. Na to nyní naváže osmý, a možná ještě více devátý verš, popisem toho, jak bude vypadat umírání služebníka z podobné perspektivy. Třetí verš i tyto dva tedy jistou část, nebo spíše jeden z pohledů onoho druhého verše (a snad i prvního) rozvíjejí a pravděpodobně i dotahují.

Celý verš je velmi dynamický, protože je v něm jedna otázka (o jejímž významu ještě bude řeč), dva makrosyntaktické signály a na závěr ještě něco, co by se snad dalo popsat jako jakýsi výkřik neznámého mluvčího. Dále je tu dokonce čtyřikrát použita předložka od. Těžko říci, co by to mohlo znamenat, ale možná je to náznak. Zkrácenina toho, že ten důležitý, o kom je řeč, tedy služebník bude brzy, nebo již je „od“, tedy pryč. Již nebude s lidmi, patrně nebude ani mezi živými.

První věta oznamující tedy pravděpodobně pozemské okolnosti říká: „od uzavření či vazby a od soudu, sporu, nebo práva je vzat“. Jinými slovy služebník je odňat od (pravděpodobně) vazby a soudního jednání. Není mu dopřáno právo – v lidském světě. Pravděpodobně to souvisí s tím, že není za co tohoto služebníka lidsky soudit ani jak ho soudit, protože vše, za co dojde smrti, udělali jiní. Patrně by se toto dalo dát do souvislosti s dalším veršem a s tvrzením, že on nečiní násilí a v jeho ústech není lest. To je vlastně asi první výslovné potvrzení služebníkovi bezúhonnosti. A právě proto, že je bezúhonný, nemůže být ani souzen. Zdá se tedy, že je vydán lidským systémům, ale ty si s ním

nevědí rady. A protože nemají za co ho soudit, je z tohoto procesu odňat. (Můžeme zde snad odkázat i na předchozí verš: kdy služebník ani při výslechu neotvírá ústa, protože prostě nemá co – lidem pochopitelného – říci.) Přesto to patrně neznamena, že by tyto lidské systémy prohlásily služebníka za nevinného a propustily ho, protože ještě v tom samém verši je řečeno, že je odříznut ze země živých a v dalším verši je řeč přímo o jeho hrobu a smrti. (Snad by se to dalo nazvat možná až naturalistickým popisem).

Nyní přicházejí ony dva makrosyntaktické signály. První je v otázce, „kdo“, vtahující posluchače do toho, co zde právě probíhá. Navíc je tato otázka v celém verši jedinou větou se slovesem v imperfektu, tedy aktualizující děj a hned za ní je druhý signál, a tím je její zdůvodnění. Jako by bylo tak důležité, kdo přemýšlí. Patrně je to důležité. Možná jde o výzvu k posluchačům. Jakoby snad ono přemýšlení dávalo větší šanci k pochopení co se zde děje, a to je snad v posledu (jak již bylo řečeno dříve) mise králů: šířit ono pochopení. (Taková je jedna z možností, co by tato otázka mohla naznačovat.)

„A (o) lidském běhu jeho, kdo intenzivně přemýšlí?“ Kdo se soustředí na jeho lidský běh, kdo se jím obírá, kdo se intenzivně zaobírá jeho pobýváním: tedy jeho životem. (Toto slovo lze též přeložit jak věk – od narození syna až po zrození jeho prvního syna. Jde o naplnění jeho života, naplnění onoho lidského běhu, snad až naplnění jeho smyslu.) Tato otázka se tedy pravděpodobně ptá po tom: kdo se zaobíral jeho životem, jeho časem na této zemi, ještě spíše snad hodnotou jeho života. Dle kontextu již víme, že lidské soudy to nebyly. Ty se jím jaksi nezabývaly, a přesto patrně – bez vazby, soudu a bez zájmu – zapříčinily jeho smrt. Ano, zdá se, že je to tak, protože zdůvodněním této otázky je, že: „je odříznut ze země žití“. Jeho život končí. Zajímavé je, že zde, v lidském světě, prakticky způsobí jeho smrt: nedostatečnost, možná i zkaženost (či chyba, nebo snad dokonce zločín) lidského práva a patrně především nedostatek zájmu o tuto nespravedlnost lidského práva. (Čímž se ještě lépe vyprofilovává stav lidí. Dokonce ani jejich právo není spravedlivé. – Je tedy spíše ne-právnem. A patrně to ani nikoho příliš nezajímá, nezaobírají se tím. – Snad je zde i oproti tomu znovu naznačen charakter služebníka. Služebníka, který se ani tomuto nijak nebrání. Jak již bylo řečeno dříve, především v předchozím verši.)

Ve druhém verši se služebník zvedá jako kořen ze země, zde je odříznut. Tam se jedná o zemi suchopárnou, tedy mrtvolnou a v té se služebník zvedá. Ze země živých je však odříznut. Jakoby ho snad ta suchopárná sem bez živých přijímala lépe nežli zem, kde jsou živí. Jakoby pro něj snad byl lepšími podmínkami suchopár, než zem s živými a hříšnými lidmi. Nebo je to spíše proto, že živí, lidé, jeho přítomnost nemohou ani snést? Samozřejmě je též možný překlad zem života, či zem žití. Potom by odříznutí služebníka bylo pouze synonymem jeho zkázy, smrti. (A ono odříznutí by tedy znamenalo jen další bezpráví páchané na služebníkově.) Je patrně diskutabilní, jestli by tato věta též mohla znamenat odříznutí od Hospodinova lidu. Že by byl služebník odříznutím od země živých též odříznut od společenství těch doopravdy živých, tedy právě skutečného lidu Hospodinova? Mohlo by i toto zde být míněno?

Poslední věta verše, se na první pohled zdá, že je zde trochu navíc. Jakoby ani nenavazovala na předešlé, ani neříkala v podstatě nic nového. Přesto má své specifické místo a dost možná i návaznost. Možná tato věta odkazuje k pravé příčině tohoto – předcházejícího – jednání se služebníkem. Možná tento pozemský pohled propojuje s pohledem někam výše, zpět k pravému důvodu toho, co je nyní vidět. Se služebníkem je zde nakládáno jako se zločincem, ale: či zločiny, nevěrnosti, či vzpoura za to může? (Ano, i lidskými soudy je v tomto případě, ač patrně nevědomě, trestán „jakoby spravedlivě“. Tedy spravedlivě za to, co činí jiní. – A co on se rozhodl na sobě nést.) Je zde řečeno, že jde o vzpouru „mého“ lidu. Od těchto zločinů, (nebo lépe řečeno kvůli nim), tedy přichází ona rána pro služebníka. Toto slovo rána jde též přeložit jako bití či náказа. Lze tak říci, že má široký rozsah významu, přesto by se dal snad shrnout do něčeho jako potrestání (či odplata), které je zde patrně na místě. Vystihuje totiž právě to, co služebník nyní dostává kvůli oné nevěrnosti. (Nabízí se ještě otázka: Proč je zde slovo nevěrnost v jednotném čísle oproti pátému verši, kde jde o nevěrnosti, tedy v čísle množném. Důvodem je patrně opět ono uzavírací a zastřešující vyjádření: že nejde o jednotlivé nevěrnosti, ale že je tu zdůrazněno, že jde o nevěrnost celou /všechnu/.)

Opět je zde vyjádřen onen protiklad (co dělá „lid můj“ a „rána jemu“. Opět zde, zdá se, rezonuje onen vztah: co „my“ – co „on“. Tentokrát však tady již není ono známé my, ale je tu namísto toho „lid můj“. Znamená to, že právě tady, do děje vstupuje jakýsi neznámý řečník a vztahuje nevěrnost i služebnickovu ránu na svůj lid. Pokud by byl tímto řečníkem sám Hospodin, znamenalo by to, že jde o vyvolený národ. Tedy, že ani ten není vyňat z oněch nevěrných, ba spíše naopak, je zde exemplárně zmíněn (navíc samotným Hospodinem). Jako kdyby snad byl prvním, či nějak výjimečným v tom, kdo způsobuje služebníkovi „ránu“. (Tomu, že řečníkem je Hospodin by napovídalo snad jen použití slova *am*, lid, které bývá někdy stavěno do protikladu ke slovu *gój*, pronárod /které je též užito v patnáctém verši při řeči o pronárodech/. *Am* bývá, rozhodně ne však vždy, ovšem někdy používáno právě pro lid Boží. Oproti *gój*, které bývá spíše užito pro okolní národy, pronárody či přímo pohany.) Další možností je, že jde o Izraelského krále, což by vlastně významově, i ve vztahu k slovu *am*, znamenalo to samé. Avšak tato varianta je asi pravděpodobnější, protože je zde předpoklad, že pokud by mluvil sám Hospodin, bylo by to ještě nějak dále zdůrazněno či potvrzeno. Snad poslední možnost je, že jde o neznámého z králů. A možná právě o to jde, aby neznámý zůstal. Aby se totiž posluchač nezaměřil až tak na to kdo – ale spíše co zde říká. Mluví o nevěrnosti lidu „mého“. Je to jediný zájmenný sufix v první osobě jednotného čísla v celé řeči králů. Vlastně tím je to i jediná věta, kde je mluvčí pouze jedinec – neskryt v davu. A snad právě to se nám zde především snaží říci. Totiž že sice jde o všechny, ale zároveň je třeba onu nevěrnost a vzpouru vztáhnout především na sebe, (popřípadě též lid, za který je zodpovědný). Zde tedy patrně ono „my“ dochází až k usvědčujícímu „já“.

2.9 Verš 53,9 „Ve smrti („beránkem“)

(VV)a dává (sdílí se, vydává) (impf)

(NV) (se) svévolníky (zlosyny, bezbožnými) hrob jeho

(NV)a (s) boháčem (zlosynem) v umírání (smrti) jeho (A)

(SNV)naproti (na) (=v.5) ne násilí koná (pf)

(NV) a ne lest (obelstění) v ústech jeho

Devátý verš úzce souvisí s osmým, jak již na něj bylo odkazováno. Je jakýmsi dokončením osmého verše. Dotahuje služebníkův příběh od onoho nezdařilého souzení (přes již metaforicky zmíněnou smrt) k hrobu a smrti již naplno vyslovené. Na konci ještě též naplno ozřejmí a potvrdí služebníkovo bezúhonnost. Je jistým závěrem pozemského popisu, před následující řečí o Hospodinu. Dalo by se říci, že je rozdělen do dvou částí a tím přelomem je slovo *al* (na, nad). Před ním jsou dvě do jisté míry paralelní výpovědi. Ještě před nimi, snad oběma předřazená věta, nebo spíše jen sloveso v imperfektu, které dění celého verše rozpoutává. Za oním přelomem jsou opět dvě, tentokrát záporné věty.

Dalo by se vzít tento přelom jako rozdělující bod, srovnávající obě části a dávající jim smysl. První část by tedy popisovala, co se děje a druhá, na koho to vše vlastně dopadá. Přesto je patrně nejsilnějším momentem ono počáteční imperfektum, z kterého je tedy nutné vycházet. Víceznačnost tohoto slovesa však, zdá se, nabízí minimálně dvě možnosti výkladu.

První možností by bylo přidržet se základního významu slovesa a to, dává či spíše vydává, a tedy i brát následující *et*, jako akuzativní částici. Pak by překlad mohl znít: „A vydává svévolné, (zlosyny, bezbožné) hrob jeho a boháče (zlosyna) v smrti jeho“. To by pravděpodobně znamenalo opět, že i v hrobě služebník vydává, tedy snad vysvobozuje (ač by je mohl vydávat i k soudu, i když to se nesetkává se služebnickovým posláním) svévolné a též boháče (ve smyslu zlosyna) vydává při své smrti. Dost možná jde jen o jistou narážku, přesto by však znamenala, že služebník stále, i při svém umírání, dokonce i v hrobě, stále vysvobozuje ty, kteří si to vůbec nezaslouží, stále se za ně staví. Dokonce i ve svém dokonaném utrpení by byl nadále určitým vysvoboditelem, a to i přes to, že to byli též lidé, kdo ho až k tomu hrobu dostali. (Není zde sice nikde výslovně řečeno, že by byl popraven, ale vyplývá to přímo právě z předchozího verše).

Druhou možností je přeložit první slovo spíše jako „sdílí se“ a následující *et* brát jako „s“. Potom by tyto věty znamenaly, že služebník sdílí se svévolnými nebo bezbožnými jeho hrob a s boháčem či zlosynem je v umírání jeho. Služebník je tedy teď již v hrobě. Přesto jeho trápení jakoby nekončilo. Co může být ještě nyní horšího, než to, že i v hrobě je zneuctěn, i hrob musí sdílet se svévolníky. Je to též jakoby pokračování onoho nespravedlivého soudu. Tím, že byl patrně – bez práva – odsouzen, pojat za zločince, je s ním i tak nakládáno a tudíž zároveň končí ve stejném hrobě se zločinci neboli svévolníky. Toto slovo svévolník je opozitem vůči slovu spravedlivý (jak je nazván služebník v jedenáctém verši). Znamená to tedy, že služebník je pohřben s někým, kdo je jeho pravým opakem. Dnes již patrně jen těžko lze pochopit, jak důležité bylo pro starozákonního člověka kde a s kým je pohřben. Zajímavé je zde též to, že nejprve je řeč o hrobu a pak teprve, v dalším, paralelním vyjádření, je řeč o jeho smrti. Je to přece opačné pořadí. Nabízí se tedy otázka proč. Snad je příčinou

stupňování těchto vyjádření. (Pak by šlo o syntetický paralelismus, kde druhá část zpravidla posouvá vyjádření o něco dále.) Druhá věta tedy říká, že ve smrti, při svém umírání se sdílel s boháčem (zlosynem). Patrně tu nebyl nikdo jiný, s kým by v takové chvíli mohl být. Dost možná by služebník i raději umíral sám. Proto se sem stále vrací ona myšlenka nucené smrti, tedy popravy. Zdá se, že není jiný důvod, jak by se mohlo stát, že služebník umírá právě v takové společnosti. Jde zde doopravdy o realistický popis umírání. (Tento realistický popis též objasňuje, či alespoň souzní s tím, proč je boháč oproti svévolníkům v jednotném čísle. S tímto boháčem služebník umíral, zatímco do hrobu byl položen se svévolníky, jakoby šlo o hrob pro svévolníky). Možná to ani není až natolik popis toho, s kým služebník umírá a končí, ale jakým způsobem: Je pohřben jako svévolníci a umírá jako zlosyn.

Nyní přichází onen předěl, slovo *al*, znamenající mimo jiné: naproti, na, nad. Je-li brán jako hlavní výklad, že jde o služebnickovo utrpení pokračující i ve i po smrti, pak se sem patrně nejlépe hodí překlad „naproti“. Trpí tolik a tak dlouho naproti tomu jaký je. Jak je popsán dále v dalších dvou větách. Jaký tedy služebník je? Co se týče konání, nekoná násilí, nedopustí se násilného činu, a co se týče řeči, patrně i jeho ústa jsou čistá, není v nich lest, žádná záludnost. Je tedy bezúhonný jak na poli činů, taktéž v oblasti slov. Jeho nevinnost je zde dvakrát zopakována a navíc vystupňována tím, že se týká dokonce i jeho řeči.

Co se týče onoho slova *al*, patrně by tu šel použít i onen překlad „na“. Je možné podržet oba významy: zároveň „naproti“ a zároveň „na“. Služebník trpí až do konce „naproti“ tomu, že je bezúhonný. Ale zároveň se je zde, že právě „na“ toho, kdo je takto bezúhonný, dopadá všechno ono utrpení. (A snad zrovna proto je to on, na koho to utrpení dopadá. Protože on právě díky té bezúhonnosti může být oním zástupným „beránkem bez vady“.)

2.10 Verš 53,10 „Závěrečné vyznání ,králů“

(SNV)a Hospodin má zájem (vůle) (pf) umučení (potření) (=v.5) (inf cs) jeho (jím)

(VV)působí nemoc (přivádí nemoc) (=v.3, 4) (pf)

(MS) jestliže (když)

(VV) pokládá (dává, bere/do ruky/) (impf) oběť za vinu (vina) duše jeho

(VV)vidí (impf) símě (potomstvo, setba)

(VV)způsobuje prodloužení dnů (impf) (A)

(SNV)a zájem Hospodina v ruce jeho se daří (impf)

Desátý verš je patrně závěrečným vyznáním králů, nebo jejich závěrečným vysvětlením. Jakoby odkrytím opony, toho, co nebylo vidět a zároveň dotažením. Zdá se, že doopravdy odkrývají něco, co ani nemohou mít z jakéhokoli vlastního zdroje. Patrně je zdrojem opět ono pochopení, kterého se jim dostalo již v patnáctém verši. Toto vyznání, má jistě velkou vážnost, protože se tu mluví přímo o Hospodinu. Již tedy nejde o ten „vyloženě pozemský“ pohled, nebo možná i lépe řečeno pohled na zem. Zrak, pozornost, se nyní obrací naprosto opačným směrem, vzhůru. Slovo Hospodin se ve verši objevuje dokonce dvakrát, na začátku a na konci. Dává verši tedy nejen

obzvláštní důležitost, ale také jakýsi rámec. V obou případech je řeč přímo o Hospodinově zájmu či přání. Jeho zájem je tedy to, o co zde především jde. A právě skrze tento zájem máme patrně do verše vstupovat. (Nejdříve je Hospodinův zájem pouze oznámen, jako něco daného, v perfektu. Pak již verš pokračuje velice dynamicky: Další část začíná makrosyntaktickým signálem a následují již jen věty v imperfektu – možná dokonce pokračující v jedenáctém verši.)

Na počátku je tu tedy oznámeno, že Hospodin má zájem, a to umučení jeho. Jak zvláštní zájem to tedy Hospodin má. Chce, aby byl někdo umučen, potřen, a to dokonce někdo natolik až do krajnosti bezúhonný, jak je služebník popsán v předchozím verši. (Je to jeho služebník, ten vyvýšený, ten Hospodinu tolik blízký.) Zdá se, že Hospodin nemá k něčemu takovému vůbec žádný důvod. Ano, Hospodinovo jednání zde samo o sobě znovu nedává vůbec žádný smysl. Zde použité slovo umučení pochází ze stejného kořene, který je užit v pátém verši, též v intenzívu: Tam se říká, že služebník je umučen od vin našich. Je tu tedy patrně opět zmíněna ona souhra umučení od našich vin a zároveň od Hospodina (ono setkání).

Následuje sloveso „působí nemoc“. Hospodin tedy patrně nezůstává neaktivní při svém záměru, ale nějak se na něm již od počátku podílí. Možná na toto (už v předchozí větě) náznakem odkazovala formulace se zájmeným sufixem: „umučení jeho“. U tohoto sufixu ve vazbě s infinitivem totiž není jasné, zdali jde o objekt či subjekt. Mohlo by to tudíž znamenat i „umučení jím“. Potom by řeč byla o tom, že služebník je „umučen jím“, Hospodinem, a „on“ zároveň „působí nemoc“. Hospodin by se tak stal (ač možná trochu skrytým) subjektem obou činností.

V obou případech (nezávisle na významu onoho sufixu) se však Hospodin podílí minimálně tím, že působí či přivádí nemoc. Nebo že by snad samotné ono umučení přivádělo nemoc? I zde je patrně jistý vztah, který bude snad lépe objasněn později. Proč právě nemoc? Slovo nemoc se již objevuje, a to ve třetím a čtvrtém verši. Naše nemoci jsou tím prvním zmíněným v celé písni, co služebník nese. Nemoc je tu tedy jakýmsi počátkem zástupného utrpení, snad symbolem prvního důsledku hříchu, který služebník nese. (Takže se zdá, že když Hospodin přivádí nemoc, celý zástupný proces tím začíná, jakoby rozjíždí. Jakoby Hospodin snad byl tím, kdo to začne a služebník tím, kdo to vše poslušně dokončí. – Je patrně dost těžké v tomto oba od sebe oddělovat a asi to ani není namístě, ale Hospodin je zde tím, kdo jakoby vysílá: Dává prvotní impuls.) Zároveň je tu zmínka, že služebník je „poznán nemocí“. Jak již bylo řečeno dříve, nemoc je tím určitým způsobem personifikována. Tím více, že lze též přeložit jako zlo. Hospodin zde tedy přivádí na služebníka právě zlo. Nebo by se snad dalo říci: Vydává ho zlu, aby došlo k jeho umučení. (Výše zmíněný vztah /nemoci a umučení/ je tudíž snad právě opačný. Ne umučení přivádí nemoc, ale právě tato nemoc je počátkem služebníkova umučení.)

Taková tedy je daná situace a nyní přichází onen zlom. Makrosyntaktický signál „jestliže“, který uvádí další část verše. Ta začíná: „jestliže pokládá (dává) oběť za vinu (*ašam*) duše jeho“. Je tu trochu složitý termín oběť za vinu. Zdá se, že má mnoho použití a navíc není snadné ho odlišit od oběti za hřích. Proto bude dobré pokusit se si ho přiblížit. Jaký je tedy význam oběti *ašam* a také její

důležitost?., *The importance of the guilt-offering is shown in that , in the supplement concerning the poor person's sacrifice for cleansing in Lev. 14:21-32, the burnt-offering and sin-offering are reduced to two pigeons while the guilt-offering remains unchanged as one lamb. It seems that the separation between God and the sick was considered to be so serious that only an 'asham could make restitution for the sin as a compensation.*“⁴⁸ Zde je patrná v prvé řadě zvláštní důležitost či závažnost oběti *ašam*, daná tím, že při ní jediné nelze slevit z obětování jehněte. (Což se přesně kryje se sedmým veršem, kde je též obětován beránek. – Každá porážka v Izraeli byla obětí, jak píše profesor Heller: „*Proto bylo možno uchránit Izraelce před modloslužbou jen tak, že se každé zabíjení pojalo jako oběť Hospodinu.*“⁴⁹ Z toho je jasné, že i již v sedmém verši je řeč o oběti.)

Za druhé je zde patrná znovu i závažnost nemoci, stejně tak jako její svázání s hříchem. Nemoc je tedy závažným důsledkem hříchu a oddělením od Hospodina. Možná i proto byla nemoc tím prvním, co služebník nesl. Jako první přišlo zástupně oddělení od Hospodina (tím i nemoc), které dále docházelo až k onomu umučení. (Nemoc by se tedy snad dala označit až za jakési stigma, či spíše vnější znak vyjadřující něco hlubšího, co má svůj (minimálně počáteční) původ uvnitř. Z tohoto stavu může vysvobodit jen neslevitelná oběť *ašam*, která tedy patrně vrací zpět k Hospodinu.)

Jak naznačuje další citace: Člověk (Hospodinova lidu, tedy Hospodinův ctitel) by snad dokonce mohl být brán jako „svatý“, který může být znesvěcen, nebo i nemocí je znesvěcen. Hlavní význam oběti *ašam* je totiž ve vykoupení či smíření v případě zacházení se svatým, jakoby to bylo „běžné“, tedy ne svaté.⁵⁰ „*Recently, Milgrom has proposed the view that “the asham expiates for sancta desecration, the hattat for sancta contamination,” and offers the following pattern: asham (the sacred > profane transition is dealt with by means of this offering) versus hattat (the sacred > impure transition is dealt with by means of this offering; Milgrom, 1976, 127, cf. idem⁵¹, 1991, 49-50, 339-78).*“⁵² Tato oběť *ašam* tedy řeší dokonce přechod od svatého až ke světskému či až bezbožnému. (Oproti oběti za hřích, která je smířením přechodu od svatého k nečistému.) Řeší tudíž úplné znesvěcení svatého. Zároveň zahrnuje aspekt posvěcení, (jak bude ještě řečeno níže). (Šlo tedy patrně říci, že tato oběť jakoby znovuposvěcuje, snad dokonce vrací zpět od bezbožného až ke svatému.)

⁴⁸ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G. Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 1, s. 433-434.

⁴⁹ HELLER, Jan. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. 1. souborné vyd. Editor Ema Suchá. Praha: Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-083-3, s. 68.

⁵⁰ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 1, s. 559.

⁵¹ the same

⁵² VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 1, s. 558.

Dalším specifikem této oběti je, že její krev může být stříkána též na lidi oproti oběti za hřích, jejíž krev nikdy nebyla aplikována na lidi. To staví *ašam* do přímé souvislosti zpět, s veršem patnáctým, kde jde o ono (kultické) „pokropení bezpočetných pronárodů“: „*On the other hand, guilt offering blood was, on occasion, applied to the body of a person in order to consecrate them (see, e.g., the leper in Lev 14; see sec.⁵³ 8 below)*.“⁵⁴ Dokonce je tu řeč též o posvěcení člověka, nejen o smíření. Stejně jako tomu bylo u onoho pocákání již v patnáctém verši. Tedy patrně již tam bylo naznačeno, že půjde o onu oběť *ašam*. Důležité je zde též to, že tuto oběť pokládá jeho duše. Duše totiž byla pojímána jako jakási nádoba, v níž je krev. Proto když duše pokládá oběť, je z ní vylita krev k onomu pocákání. Ale o tom bude ještě řeč ve verši dvanáctém.

(Snad posledním dodatkem k oběti za vinu je, že: „*Oběť za vinu vyžaduje dodatečné zaplacení dvaceti procent jako náhrady za přestupek, což vede Milgroma a Wenhama k tomu, aby tuto oběť nazvali obětí odškodnění*.“⁵⁵ Možná by toto mohlo souviset, nebo alespoň naznačovat ono „dodatečné utrpení služebníka“, možná proto ono stříhání vlny u ovce v sedmém verši.)

Další alternativou je přeložit počáteční sloveso jako „bere (do ruky)“ a *ašam* jako vinu (což je další, méně používaný význam). To by potom znamenalo, že jeho duše bere tuto vinu. Celá tato věta by pak měla význam: jestliže bere, jako do ruky – bere za vlastní, pojímá do sebe tuto vinu jeho duše (jak již bylo řečeno v šestém verši), vidí atd.

V hebrejském bezčasém prostředí je nádherně vidět, jak hned když pokládá tuto oběť za vinu, již vidí, prodlužuje dny, zájem se daří. Jakoby to vše nebylo vůbec časově oddělené. Tím se také odbourává určitá podmíněnost v onom „jestliže“. Není zde, jestliže udělá to a to, přijde odměna, ale spíše, že již tím, že to dělá – pokládá oběť – tak se zároveň okamžitě děje ono vše kladné, co je na tom závislé.

Co se tedy návazně (snad bezprostředně) děje. Co je oním důsledkem či snad bezprostředním následkem. Služebník vidí, vidí možná setbu (toto slovo je opět víceznačné). Pak by tedy viděl to, co zasévá a co jistě vydá užitek. Viděl by to, co je vlastně ještě neviditelné, je to v zemi, ale on již vidí ten potenciál, co z toho vzroste. Již vidí nedohlédnutelné důsledky svého konání. Vidí tedy smysl všeho toho, co se stalo. Druhou možností je, že vidí potomstvo, tedy ovoce svého života, své pokračovatele. Patrně ani nemusí jít o fyzické potomky, ale i o potomky ve smyslu následování. Dost možná se obě tyto varianty doplňují a je možné podržet je obě. Tedy, že služebník vidí smysl, vidí, co vše bude jeho jednání znamenat a zároveň vidí, že ten dopad toho co zasel, bude především na lidi, tedy potomky.

---

⁵³ Literally "second", used in several related senses such as "in the sense of" or "in accordance with".

⁵⁴ VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997. ISBN 0310481708, volume 1, s. 559.

⁵⁵ DILLARD, Raymond B a Tremper LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. 2. vyd. Překlad Vilém Schneeberger, Pavel Jartym, Pavel Štíčka. Praha: Návrat domů, c2011. ISBN 978-80-7255-244-3, s. 71.

Dále služebník prodlužuje dny. Patrně dny života. Nebo snad ještě přesněji způsobuje prodloužení dnů. Čí dny ale prodlužuje? V základním významu by to asi znamenalo, že je dlouho živ. Nebo díky imperfektu, stává se dlouho živým. Ale zároveň by to mohlo znamenat, že způsobuje prodloužení dnů ostatním (vzhledem k tomu, že jde o sloveso v aktivním kauzativu). Každopádně dalším důsledkem toho, co vykonal či spíše podstoupil, je život. Zdloužení života (snad i přidání života, tedy zkvalitnění) patrně jak jeho tak i ostatních.

Závěrem verše je opět věta o Hospodinově zájmu či přání nebo vůli, tedy o tom nejdůležitějším. Snad tento verš dokonce má jaksi naznačit, že takový je celý děj – začíná i končí Hospodinovým zájmem. Vše se stalo kvůli tomu, že takový byl Hospodinův zájem. V závěru je znovu potvrzení, že ano, vše se děje dle Hospodinova zájmu. (Malinko to možná až připomíná stvořitelský hymnus, že by i to byl jeden ze zájmů vypravěče, naznačit, že se zde vše vrací do neporušenosti poslušnosti vůči Hospodinu?) Že jde o počátek a závěr jistého úseku naznačuje i zrcadlové prohození slova Hospodin a slova od kořene mít zájem (chtít). Na začátku je tedy: „Hospodin má zájem“, na konci: „zájem Hospodina“. Na závěr je však řečeno (již v imperfektu, tedy v aktualizující roli), že záměr Hospodina se daří – jakožto potvrzení.

Jde tu však o „zájem Hospodina v ruce jeho“. Nabízí se otázka v čí ruce? Je to v ruce Hospodinově? Čímž nám snad má být naznačeno, že vše je v ruce Hospodinově? Nebo je to v ruce služebnickové? Vždyť on je ten, kdo na sebe přijal „mlčky“ celý ten úděl a umožnil tak, aby se to vše událo. Služebník je přece ten, čí duše pokládá onu oběť, proto by to mohla být jeho ruka, ve které je Hospodinův zájem. Patrně zde je nutné smířit se s tím, že oba sufixy ve větách, kde následují za slovem Hospodin, jsou dvojznačné: Tedy, jak při umučení jeho, nevíme, jestli jde o umučení služebníka, či umučení Hospodinem. Tak těž zde nevíme, jestli jde o ruku Hospodinovu, či služebnickovu. Možná to ani jasné být nemá. Možná jsou si služebník s Hospodinem tak blízko, že jejich vůle i jejich ruce splývají v jednu.

3. DRUHÁ ŘEČ HOSPODINOVA (KDE ZAČÍNÁ?)

3.1 Verš 53,11 „Ospravedlňuje“

(NV)od lopoty (útrap) duše jeho

(VV)vidí (impf m⁵⁶)

(VV)je sytý (nasycený, má dost) (impf)

(SNV)v poznání (vědění) (=v.3) jeho (ho)

způsobuje spravedlnost (impf) (ospravedlňuje) spravedlivý služebník můj pro bezpočetné (=v.14, 15, 12, 12) (A)

(SNV) a viny (=v.5, 6) jejich on nosí (=v.4) (impf)

Jedenáctý verš začíná jakoby volně pokračoval verš desátý a opravdu jsou zde velmi silné vazby (opakující se slova). Právě díky těmto vazbám se snad můžeme domnívat, že jde zpočátku ještě o pokračující řeč králů. Ovšem také by je mohl opakovat sám Hospodin, aby navázal na krále a ukázal tím, že s jejich slovy doopravdy souzní. Vlastně tedy není jisté, jestli počátek tohoto verše je řečí ze země, nebo se zde už od začátku ozývá onen hlas shůry. Kdo doopravdy mluví je jasné až od věty, kde se opakuje formulace „služebník můj“, která byla podobně už na začátku první Hospodinovy řeči. Ať již je tedy úvod verše skrytou řečí Hospodinovou, nebo řečí králů, počátek odhaleného promluvení Hospodinova je jistým přelomem.

Tento verš tedy začíná větou: „od útrap, nebo bídy, či nejlépe asi lopoty (toto slovo je nejbližší významu slovesného kořene, od kterého je utvořené) duše jeho“. Znamená to tedy jisté odpočinutí služebníka, nebo dokonce jeho duše. Jeho námaha tedy nebyla hlavně fyzická. Zdá se, že nejvíce trpěla jeho duše a ta nyní konečně je od veškeré lopoty, od útrap pryč – vzdálena. Zároveň je zde naznačeno, že služebník netrpěl jen pasivně, že to pro něj byla lopota. Byla námaha nést a snášet vše co nesl, pokorně vše podstoupit. Jeho utrpení i umírání bylo patrně lopotou. A nyní od něj přichází odpočinutí.

Další věta je prosté „vidí“. Je to zvláštní oznámení. V hebrejštině je rozsah slova vidí poněkud širší, zahrnuje též význam zakoušet, ale stále zde zůstává otázka co. A proč je toto vidí v imperfektu, tedy aktualizující děj, jakoby snad služebník dříve neviděl. Je vůbec možné, že tento původně prozíravost udělující služebník byl natolik zkažen (jak je řečeno již ve čtrnáctém verši), že by v nějakou chvíli neviděl? Že by toto mohla způsobit ta lidská nemoc, nevěrnost a vina a zároveň ta nemoc, kterou na něj přivedl sám Hospodin? (Patrně jde o tutéž nemoc /zlo/, tu lidskou, kterou na něj Hospodin zástupně uvalil.) Že by toto všechno mohlo natolik zničit služebníka? Že by on už neviděl, stal se snad dokonce tím, kdo už nebyl vidoucí pro Boží věci, stejně tak jako lidé, kteří se dívali jen pozemským pohledem? Avšak nyní vidí. A patrně to má i něco společného s jeho duší, protože právě

---

⁵⁶ maskulinum

tato dvě za sebou jdoucí slova se opakují jak v desátém tak v jedenáctém verši „duše jeho (on) vidí“. Jakoby tedy jeho nynější vidění nějak snad vycházelo od jeho duše. Anebo je to tak, že jeho vidění zde má stát právě ve spojitosti s tím co se děje s jeho duší. Jeho duše pokládá (poslušně ve vztahu s Hospodinovým zájmem) oběť za vinu a on vidí. Jeho duše je zbavena vši té lopoty a útrap a on vidí. Zdá se, že ať už se děje s jeho duší to nejhorší, co se jí může stát, nebo pravý opak, vždy je tu zopakováno, že on vidí. (Snad tedy máme naopak pochopit, že on vidí stále, ať se děje cokoli, pokaždé, aktuálně, vidí.)

(Pokud by i v desátém verši stálo sloveso „vidí“ jako samostatná věta, jako zde, znamenalo by to, že ne on sám, ale právě jeho potomstvo prodlužuje dny života. Tedy, toto požehnání by se přeneslo na jeho potomky. – I tak je možno onen oddíl přeložit a chápat.)

Další věta říká: „je sytý“, nebo je možno též přeložit „nasycený“ dokonce i „přesycený“, nebo „má dost“. Je zde tedy rozhodně řeč o hojnosti. (Otázkou může být, o jaké hojnosti je řeč. Není totiž úplně jasné, ke které větě přiřadit následující část „v poznání svém“. Je tedy možné říci i to, že „má dostatek v poznání /svém“. Potom by byl služebník sytý v poznání, možná ještě lépe v zakoušení. Což by mohlo odkazovat nejen na jeho moudrost /udílení prozíravosti ve verši třináctém/, ale především na to vše, co zakusil.)

Další možností je přiřadit toto „v poznání jeho“ k následující větě, nebo alespoň jako jakýsi úvod této věty. „V poznání (zakoušení) jeho“: Co tím má být vlastně míněno? Kořen slova poznat se objevuje krom tohoto místa jen ještě jednou, a to ve třetím verši. Tam je služebník poznán nemocí. Pokud by šlo i zde o takovýto druh poznání, bylo by patrně lepší použít k překladu slova zakusení (či zakoušení). Služebník by tedy ospravedlňoval v zakusení jeho. Což by se blížilo pohledu ČEPu, který toto překládá: „... ,Tím, co zakusí...“⁵⁷.

Ještě jedna možnost je kvůli dvojznačnosti zájmenného sufixu přeložit tuto část jako: „v poznání ho“. Pak by tedy služebník ospravedlňoval tím, že poznají (ti bezpočetní) jeho samotného. Ospravedlnění by pak patrně záleželo právě v poznání služebníka. (Dost možná zde může být naznačeno i jakési bytostné splynutí se služebníkem. Jako když muž poznává svou ženu, tedy opět něco přesahujícího intelektuální poznání.) Je též možné, že tento úryvek má sdělit obojí. Totiž, že ospravedlnění přichází zároveň tím, co služebník zakouší, a zároveň tím, že ho poznají (či snad až zakusí).

Nyní již bez pochyb začíná Hospodinova řeč. Je opět charakteristická tím, že na začátku věty o služebníku používá hifil, též vazbou „služebník můj“ a starostí o bezpočetné. Její další charakteristikou je, že jakoby zhušťuje sdělení. Říká toho velmi hodně na krátkém úseku. A nebývá vždy snadné všechny tyto významy dohlédnout. Především však je řečí jakoby pevnou – nezpochybnitelnou. Pokud něco řekne Hospodin, tak to má váhu a je to určující – jakoby absolutní

---

⁵⁷ ČEP, Iz 53,11.

oproti subjektivním výpovědím lidí. To, co zde tedy Hospodin králům stvrdí, má hodnotu. Je to nepochybné, pevné a neměnné. Jinými slovy: je to tím, o co se lze opřít.

Jak tedy Hospodin začíná: „Ospravedlňuje spravedlivý služebník můj pro bezpočetné“. Vazba imperfekta v aktivním kauzativu se slovy „služebník můj“ se zdá být až jistým zrcadlem úvodní věty celé písně. Tam „způsobuje dosažení úspěchu služebník můj“, zde „ospravedlňuje“, způsobuje spravedlnost spravedlivý služebník a je tu ještě zdůrazněno pro koho, pro bezpočetné. Zdá se, že prvotní výpověď je mnohem abstraktnější, ač patrně říká možná až to samé. Teprve tato výpověď to konkretizuje a také rozprostírá. Tedy ten úspěch, který je zde potřeba, je spravedlnost. Proto nyní již je řečeno přímo, že služebník způsobuje spravedlnost. A opět je to řečeno jakoby ji způsoboval tím, že jí sám až přetéká. Je tu dokonce dvakrát za sebou kořen „být spravedlivý“ – ospravedlňuje spravedlivý. Jako kdyby snad služebník byl vícenásobně spravedlivý, nebo jak to vystihnout. Zdá se, že má tolik spravedlnosti, že může touto svou spravedlností ospravedlňovat, a to dokonce bezpočetné. (Má dost spravedlnosti pro bezpočetné.) (Zároveň jde o jakési rozkreslení toho, co bylo původně skryto jen ve slovesném tvaru – v kauzativu. To, že má úspěch i způsobuje úspěch bylo v první řeči naznačeno jen slovesem. To, že je spravedlivý a zároveň způsobuje spravedlnost, je ve druhé řeči již rozvedeno doslovně. Tedy jakoby rozkryto a také potvrzeno.)

Tito bezpočetní, či nespočitatelní (jak již o tom byla zmínka dříve) jsou viditelně v centru Hospodinova zájmu. S nimi a pro ně se to vše snad děje (jak je právě zde řečeno, je to „pro ně“). Oni nejprve žasli, nechápali, pak byli těmi pokropenými, nyní je ospravedlňuje a nese jejich viny. Ve dvanáctém verši se toto slovo natolik střídá se slovem nevěrní, že můžeme snad očekávat, že jsou to jedni a ti samí. O nich je řeč, tedy nevěrní bezpočetní, pro které to vše je. Důležitost Hospodinova zájmu o bezpočetné ještě dokazuje, že v první Hospodinově řeči, jsou zmíněni dvakrát, ve druhé dokonce třikrát. Je to tedy nejfrekventovanější slovo v Hospodinových řečech. (Zatímco králové o nich nemluví vůbec. Snad stále nemají tak široký rozhled jako Hospodin, nebo je to tím, že jsou zároveň patrně jedněmi z nich. Možná se tedy ti bezpočetní tak trochu skrývají i v onom „my“ používaným králi.) Podobně frekventované je snad jen slovo nést. A to pokud bereme oba kořeny tohoto významu dohromady a počítáme je v celé písni. (Dále je v písni pětkrát užito slovo on, což bude zmíněno ještě později.)

Je zde též opět potvrzeno, že služebník je naprosto spravedlivý. (Kdyby snad někdo o tomto zůstal na pochybách i po prohlášení králů ve verši devátém, kde služebníkovo bezúhonnost popisují oni. Zároveň tu Hospodin stvrzuje jejich slova.) Taková je tedy první věta druhé Hospodinovy řeči. První a tudíž korunní vyjádření toho, co chce Hospodin v druhé řeči sdělit.

Druhá věta (o nošení jejich vin) je již jakýmsi doplňkem, nebo snad zdůvodněním. Je také vysvětlením, jak je něco takového možné: Tedy to, co prohlásil v první větě. Taktéž je to zopakováním a potvrzením všeho, co říkali králové. A vlastně též tím hlavním co se děje. Tím co doopravdy umožňuje ono ospravedlnění. Bez druhé věty by tedy ta první neměla základ. (Byla by snad jen prázdnou řečí.) Nemohla by se stát, nemohla by být skutečností. Druhá věta je důvodem

(skutečností), díky které se může stát to, co je řečeno již v té první. Proč je však nejdřív oznámen důsledek a pak teprve nosná skutečnost či důvod? Patrně kvůli lidem, kterým to Hospodin říká. Pro ně je mnohem důležitější sdělení, co bude s nimi, tedy zpráva o ospravedlnění, než pravý základ této reality. To první, čeho se zde máme držet je tudíž ospravedlnění. Až potom to, jak je to možné.

Tato druhá věta zní: „a viny jejich on nosí“. Sloveso je zde opět ve tvaru imperfekta, tedy opět aktualizující, stavějící do popředí. Je zde řečeno, že nosí jejich viny. Tedy ten neunesitelný důsledek jejich zla (zločinů). Viny, které ho umučili, jak je řečeno již v pátém verši. Patrně jde i o vinu, se kterou se Hospodin setkal ve služebníkovi, tak definitivně zničujícím způsobem pro služebníka. Tedy viny, pod kterými se nedá přežít. Ty, se kterými už vůbec nelze přežít v Hospodinově blízkosti. Právě ty (Hospodinův blízký) služebník nosí. Je zde řečeno, že jsou to „viny jejich“. Tedy podle předchozí věty jde o viny všech těch bezpočetných. (Tím je snad rozšířeno, nebo upřesněno, důsledky čích činů služebník nese. Nejde o několik králů, či národů, ale jsou to viny nespočítatelných.)

A viny jejich „on“ nosí: Stejně jako králové, i Hospodin zde používá (zdánlivě zbytečné) zájmeno, „on“. Velmi podobným způsobem tu Hospodin dává najevo, jak je důležité, že je to právě on, služebník, kdo ty viny nosí – že to není nikdo jiný. Nikdo jiný by to tedy patrně ani nemohl udělat, než tento spravedlivý. Zároveň je tady opět důraz na něj. Je to jistým způsobem řečeno, že on, služebník je i pro Hospodina ten důležitý. Je to tedy „on“, kdo je tu důležitý.

Možná si má posluchač všimnout i za sebou následujících zájmen „jejich – on“. Jde zde tedy opět o vztah: jich, bezpočetných a jeho. Na tomto vztahu tu vše stojí, jak již bylo dříve naznačeno. Je to vztah zvláštním způsobem oboustranný. Služebník nosí jejich viny a zpětně jim dává spravedlnost (snad svou, kterou přetéká?).

3.2 Verš 53,12 „Hospodinův závěr a pozvání“

(MS) proto (jistě)

(VV)uděluji (podílím) (velmi) (impf) pro něj mezi (v) bezpočetnými (=v.14, 15, 11, 12)

(SNV)a (s) nesčíslnými uděluje (podílí) (velmi) (impf) zisk (kořist)

(SNV)(na)místo kterých (které) (on)působí vylití (pf) pro smrt duše jeho

(SNV)a (s) nevěrnými (=v.5, 8, 12pt) je sečten(pf) (A)

(SNV)a on hřích⁵⁸ bezpočetných (=v.14, 15, 11, 12) nese (=v.13, 4) (pf)

(SNV)a pro nevěrné (=v.5, 8, 12pt) způsobuje setkání (impf) (=v.6)

Dvanáctý verš začíná makrosyntaktickým signálem naznačujícím zvrat v ději. Nejvýstižnějším překladem zde je asi „proto“. Zdá se totiž, že následující dvě věty v imperfektu, jsou důsledkem konce předchozího verše. Mohly by být též ujištěním o tom, co se se služebníkem děje dále (a samozřejmě nejen se služebníkem). Tím jsou jakousi paralelou k druhé (či poslední) části desátého a první části jedenáctého verše: tentokrát však z Hospodinova pohledu. Tyto dvě věty tedy dělají tedy popředí, děj.

⁵⁸ Toto slovo je užito jen zde, má jen jediný výskyt v celé písni.

Pak následují tři věty v perfektu dokreslující pozadí. Tedy danou realitu toho, co se vlastně doopravdy událo – to objasňují. Verš i celou píseň uzavírá jedna trochu zvláštní věta v imperfektu. Tedy opět aktualizující, ale tentokrát působí snad více jako výzva pro posluchače než jen oznámení o služebníkovi. Možná je závěrečným shrnutím, něčím hlavním, čím chtěl Hospodin uzavřít řeč – zásadní informací – nebo spíše závěrečnou výzvou.

Na začátku verše je tedy naznačen zvrát v ději. Tento zvrát se může vztahovat k celému služebnickovu jednání i k tomu, co zakusil. Nebo se také může vztahovat k poslední větě (minulého verše), která to vše vlastně jakoby shrnuje – „a viny jejich on nosí“. A právě po těchto slovech přichází dvanáctý verš a ono „proto“. A najednou se mění celá situace služebníka. Tento zvrát je vidět i v tom, že již není řeč ve třetí osobě, o tom, co dělá služebník. Ale v první osobě, tedy co dělá sám Hospodin. Vlastně je toto jediná věta v celé písni, kde Hospodin mluví o tom, co dělá on sám. Na to okamžitě navazuje služebník a dělá vlastně to samé. Jakoby pokračoval, možná až dotahoval jeho činnost do konce. V každém případě se zde (opět) ukazuje velmi blízký vztah mezi Hospodinem a jeho služebníkem. Jakmile Hospodin začne něco dělat, služebník okamžitě dělá totéž. Jde o určitou souhru, na kterou zde text upozorňuje. Možná ukazuje až na určité vnitřní spojení, které působí, že služebník jedná v naprostém souladu až jednotě s Hospodinem.

Co tedy dělají. Sloveso v tomto tvaru lze přeložit jako udělovat, nebo podílet. Otázkou potom je, zdali Hospodin něco uděluje, tedy dává, nebo spíše podílí, tedy dává z něčeho, co je i jemu vlastní. Ač je význam snad blíže ke slovu uděluje, možná je zde alespoň částečně místo oba překlady. „Proto uděluji pro něj mezi (popřípadě v) bezpočetnými.“ Hospodin tedy uděluje či přiděluje pro služebníka. Dává především jemu. Je to pro něj a děje se to mezi, či ještě lépe v, tedy uprostřed bezpočetných. Bezpočetní tudíž vidí, jak Hospodin obdarovává služebníka, že on je tím prvním, kdo dostává. Ti, kteří nad ním žasli hrůzou, nyní vidí, že on je ten první. (Zde by šlo snad odkázat zpět na jeho vyvýšenost a říci, že ji konečně bezpočetní doopravdy vidí.)

A čím naváže služebník? Tím, že co dostal, okamžitě dává dál. (Snad je to jedna z jeho osobních charakteristik. Patrně proto o něm Hospodin vždy začíná mluvit v aktivním kauzativu.) „A s nesčíslnými uděluje zisk (kořist)“. Služebník okamžitě dává nesčíslným. Uděluje, či podílí, co sám přijal. Je tedy jakoby Hospodinovou prodlouženou rukou. Nebo lépe je opět prostředníkem (snad podobně, jako když se v něm Hospodin setkával s lidskou vinou). Rozpor mezi užitím slova bezpočetní v první a slova nesčíslní v druhé větě lze patrně nejlépe vysvětlit pouhou obměnou synonymních výrazů. (Varianta, že by bezpočetní byli u toho, když služebník je podílen, ale jen nesčíslní přijali, co služebník podílí, se neshoduje s celkovým zájmem o bezpočetné a celkovým pohledem na ně v kontextu této písně.)

Otázkou je, co se zde podílí. Překlad toho slova je zisk, či kořist a svůj počátek má jak je vidět u Hospodina. Jednou možností je, že by mohlo jít o nějaký neznámý zisk. Zkrátka o něco, co Hospodin dal. Druhou možností, snad pravděpodobnější, je, že jde o kořist. O onu kořist, kterou vybojoval (ukořistil) služebník svým životem i smrtí a jejíž dosah lze jen stěží dohlédnout. (Zde je

jako první vidět spravedlnost, ale jistě jde i o onen pokoj, uzdravení. Též pokropení, jehož smysl lze jen stěží vidět celý. Ale nejspíše jde především o návrat k Hospodinu – jak bude ještě vidět později – ve kterém je vše ostatní pojmuto. Vždyť k tomuto dal prvotní impuls Hospodinův zájem, jak již bylo řečeno.)

Předcházejícímu výkladu by patrně odpovídalo přeložit následující větu: „místo které (on) působí vylití pro smrt duše jeho“. Ono problematické slovo v této větě je vztažná částice „které“. Jakožto částice je totiž nesklonná. Tudíž nelze říci, jestli se vztahuje k té kořisti, jak naznačuje tento překlad, nebo zdali se vztahuje k oněm nesčíslným.

Druhá varianta překladu proto zní: „namísto kterých (on) působí vylití pro smrt duše jeho“. Potom by tato věta znamenala vyjádření naprosté zástupnosti. Na prvním místě říká, že to bylo namísto „nich“, což snad nejlépe odpovídá významu slova „namísto“. Ano, namísto nich byla vylita jeho duše. Zástupně, místo jejich duší, které si to patrně mnohem spíš zasloužili. A je to sám služebník, který svou duši vylévá. V onom napětí, zdali služebník vlastně trpí ze zájmu, či dokonce činnosti Hospodina, nebo je to jeho vlastní rozhodnutí a vůle: Tady je zdůrazněna samotná, možná až samostatná aktivita služebníka. (Sloveso je opět v aktivním kauzativu, ač zde to patrně neznamená dopad činnosti na jeho okolí, ale dopad činnosti na jeho duši. Dělá to své vlastní duši, že ji vylévá.) Toto napětí mezi tím, co z utrpení, je z vůle Hospodinovi a co z vůle služebníka. Tyto dva pohledy se tolikrát překrývají a prolínají, jednou je zdůrazněn jeden, jindy druhý. Zdá se proto, že není možné je oddělit. Nejde jasně a plně oddělit, co chce služebník a co Hospodin. Tím patrně ani do jisté míry nelze plně oddělit Hospodina a jeho služebníka. Zde je však, jak již bylo řečeno, zdůrazněno, že právě teď snad jde o aktivitu služebníka. Vylévá svou duši a vylévá ji pro smrt. (Jakoby dává svou duši smrti, aby ti, za které je toto činěno již svou duši smrti dávat nemuseli.) Též je možný překlad „k smrti“, vylévá ji úplně, až k smrti. Vylévá svůj život. Snad právě toto měli prožít ti, namísto kterých se to děje. Patrně toto byl jejich úděl, konec, ke kterému byli odsouzeni a ke kterému šli.

Zároveň je tu jasně vidět aspekt obětí. Vylévá svou duši, tedy vylévá krev. Jak píše profesor Heller: „*Kdežto duše (nefeš) je v nejstarších semitských vrstvách, které v bibli ještě malounko tu a tam zanechaly stopu, životní dutina naplněná krví. Člověk je nádoba. Proto může být vylita. Duše může vyschnout, duše se může scvrknout. A když je vylita, život končí. A teprve odtud se potom duše jako nádoba plná krve – života může stát synonymem pro život.*“⁵⁹ Jde zde patrně o krev, která má být snad zdrojem onoho pokropení v patnáctém verši. Toto místo také velmi dobře odpovídá vrcholnému vyznání králů v desátém verši. Tedy též tomu, že tohle se patrně blíží oběti *ašam*. Hospodin opět králům přitakává: Služebníkova duše (která propojuje tato dvě místa) pokládá *ašam* (oběť za vinu). Zde, řečeno z úst Hospodinových (a poněkud barvitěji), ji služebník vylévá až k smrti. (Snad lépe řečeno – vylití duše znamená jeho smrt.) To vše namísto – patrně nesčíslných. V kontextu celé písně je to však nejspíše namísto všech těch bezpočetných. (Jim se přece dostalo onoho pokropení.)

---

⁵⁹ HELLER, Jan. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. 1. souborné vyd. Editor Ema Suchá. Praha: Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-083-3, s. 251.

„A s nevěrnými je sečten“. Nevěrní jsou tedy ti, kdo se vědomě vzbouřili, jak již bylo hlouběji rozepsáno u verše pátého. Toto slovo je ve dvanáctém verši hned dvakrát. A v obou případech jsou tito nevěrní v blízkosti služebníka. Zdá se tedy, jakoby nějak „blízko“ byli právě ti nevěrní, ti, kteří vědomě zlomili svou věrnost, odpadli, zkrátka se vědomě vzbouřili, snad až se postavili proti samotnému Hospodinu. Právě ti jsou v blízkosti služebníka a jsou viditelně předmětem jeho zájmu a tedy i Hospodinova zájmu. Vždyť je to Hospodin sám, kdo o nich mluví. Služebník (jak je v textu zdůrazněno) i Hospodin tedy, zdá se, chovají k těmto vzbouřeným, kteří sami zlomili smlouvu i vztah s Hospodinem, jakousi zvláštní náklonnost. Jak již bylo zmíněno dříve, tito nevěrní a bezpočetní se tu střídají. V tomto verši jsou dokonce obě slova právě dvakrát, přičemž i bezpočetní jsou zde uvedeni v souvislosti s jejich hříchem. To vše napovídá tomu, že můžeme obě skupiny brát jako jednu. Tedy nevěrnost je jen bližším určením či popisem bezpočetných. Přesto však, že se jedná o jen jednu skupinu: Lze snad lehce odlišovat, kdy je zdůrazněna její mnohost, tedy bezpočetnost a kdy její nevěra (vzbouřenectví).

Tato věta oznamuje, že právě s takovými – nevěrnými je sečten. Znamená to patrně nejen to, že vnějšně je mezi ně pojat, že ho tedy nějak přičetli mezi tyto nevěrné. Ale vezmeme-li v úvahu i další významy slovesného kořene: jako určit či nastrojit. Je možné říci též, že služebník je s nimi „nastrojen“, tedy jakoby nastrojen mezi ně. Jakoby se měl stát jedním z nich, (určen s nimi). Jako kdyby se s nimi nejen vnějšně, ale i vnitřně nějak spojil. (Nasvědčuje tomu snad i použití nifalu, které nemusí znamenat jen úplnou pasivitu, ale též zvrtnost. Tedy jakoby v tom byl alespoň kousek služebníkova vlastního zájmu.) (Je zde tedy patrně možné vztáhnout se zpět jak k služebníkovi přijetí viny, taktéž ke společnému hrobu se svévolníky. Jde o vnitřní i vnější ztotožnění s nimi.)

Poslední větou (onoho pozadí), vysvětlující nám tu realitu, co se vlastně doopravdy stalo, je: „a on hřích bezpočetných nese“. Tato věta je vlastně shrnutím všeho nejdůležitějšího, co se událo. Toto shrnutí začíná slovem „on“. Tentokrát je tedy slovo on na prvním místě. Hospodin, zde tedy patrně říká (opět), že vše začalo jím, služebníkem. Vše začalo u něj a on to též jakoby odstartoval, jak již o tom bylo mluveno v první Hospodinově řeči. Též celou píseň i obě své řeči Hospodin začíná slovy o služebníku. Pro Hospodina je tedy služebník počátkem tohoto všeho. (Je tu znovu zajímavé napětí oproti řeči králů, kteří na některých místech – například verš desátý – označují za počátek všeho Hospodina. Kdo je tedy opravdovým počátkem? Přednost má jistě výpověď Hospodina. I když možná právě toto je jedno z míst, kde nejde dost dobře služebníka od Hospodina oddělit – v jejich tajemném propojení.)

Zajímavé a snad i vypovídající je sledovat slovo „on“ v průběhu celé písně. Udává totiž jakousi linii výpovědi o služebníku. On, služebník je přece ta nejdůležitější postava, jak zní z obou Hospodinových řečí. Je to postava, které máme tedy především věnovat pozornost. Toto zájmeno („on“) začali nejdříve používat králové. Poprvé to bylo ve verši čtvrtém, kde se naplno začíná rozeznávat onen hlas, či pohled, porozumění, porozumění tomu nadzemskému. Vlastně se toto slovo vyskytuje pouze ve verších připadajících tomuto pohledu porozumění a potom v řeči Hospodinově.

Jako první je tedy řečeno, že „on“ nese „naše“ nemoci. (Zajímavé, opět se začíná u nemocí, jako již vícekrát byla nemoc na počátku.) Dále je tu že on je proklát (či znesvěcen) od „našich“ nevěností. (Je zde tedy patrné, že byl až smrtelně zraněn. Zároveň se tu objevuje v souvislosti s „našimi“ nevěnostmi.) Další místo říká, že on „je ponižující se“. (Patrně to znamená, že to vše přijímá, ale zároveň je to pro něj ponížení. Není to tedy stav jemu vlastní.) Dále již v řeči Hospodinově, nosí „jejich“ viny. (Je zde tedy služebník nejen v souvislosti s „našimi“ nevěnostmi, ale nyní i vinami.) Nakonec nese hřích bezpočetných v tomto verši. Jde o linii, která spojí služebníka nejdřív s nemocemi, pak nevěnostmi, dále se on sám poníží, pak je spojen s vinami a nakonec s hříchem. Je to tedy jakási struktura. Uprostřed se služebník poníží. Dál ke krajům je konfrontován s oběma vyjádřeními lidského zločinu, tedy s nevěnostmi a vinami. Na počátku a konci stojí patrně to nejhorší (ač těžko pochopitelné) nemoc a hřích (o kterém ještě bude řeč). (Patrně však je to pro služebníka spíše – počátek konce a konec.)

Dále je ještě zajímavé všimnout si postavení slov. Samozřejmě, že tu jde především o hřích bezpočetných. Jak naznačuje v hebrejském textu *maqef* spojující tato slova. Zároveň tu však stojí vedle sebe „on“ a „hřích“. (Posluchač mohl slyšet tato dvě slova přímo za sebou.) Tvoří se zde tedy jakési spojení on – hřích. Patrně jde doopravdy i o to zdůraznit, že tento služebník byl nějakým způsobem spojen, snad až ztotožněn s hříchem. (Ne, jen že ho nese jakoby na povrchu. /Vždyť sídlem hříchu je duše, jak bude ještě popsáno./ Snad je to podobné jako s vinou, která byla „v“ něm, ve verši šestém). Slovo hřích je použito v písni jen zde, v závěru, v Hospodinově řeči. Patrně je to proto, že oba další pojmy, nevěnost a vinu, nějakým způsobem zahrnuje a zastřešuje. Též však, zdá se, ještě v mnohém přesahuje.

Pro lepší pochopení pojmu hřích bude následovat několik citací. Ty tento pojem nyní vysvětlí od hebrejského chápání sféry či okruhu hříchu (jako důsledku jednání) – přes jeho dlení, či setrvávání v duši (čímž ji nezadržitelně přivádí ke smrti) – až k současnému verši, který je patrně jediným místem, kde tento hřích – *chet*, může být nesen zástupně. Tedy podrobněji: „*The ritual in P⁶⁰ derives its meaning from the Hebrew idea of a sphere of consequences arising from an act. Sin had its locus in the nephesh (Lev. 4:2,23f., 27f.; Nu. 15:27), which seals its own doom thereby.*“⁶¹ Tolik představení původního hebrejského pohledu na hřích. Jak a proč hřích ničí duši? „*When chet' comes into being in (hayah b^e -) a man through a terrible social and cultic crime (Dt. 15:9; 21:22; 23:22[21]; 24:15), death is inescapable (Lev. 22:9; Nu. 18:22; cf. Lam. 1:8). For chet' impinges on the nephesh, the center of life (Nu. 9:13; Isa. 38:17; 53:12). Death therefore threatens hannephesh hachote'th (Ezk.*

---

⁶⁰ Priester Kodex

⁶¹ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G. Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 4, s. 16.

18:4,20).“⁶² A na závěr již k verši dvanáctému a jeho výjimečnosti v možnosti nést zástupně dokonce i hřích – *chet*: „*When a chet' sphere comes into being, the evildoer must bear its invisible presence until it brings him to an end through death. The common expression is nasa' chet' or chet'o (Lev. 19:17; 20:20; 22:9; 24:15; Nu. 9:13; 18:22, 32; Ezk. 23:49), different in meaning from nasa' chatta'th. Deutero-Isaiah still considers the possibility that another might vicariously bear chet' for an evildoer (Isa. 53:12), which is true only of chatta'th in the realm of P (see below).*“⁶³ Zde je tedy vidět obzvláštní vážnost tohoto slova hřích. I toho, že služebník nese tento hřích, dokonce hřích bezpočetných, přestože nebylo možné ho zástupně nést. (Zdá se, že toto, byl zkrátka hřích smrtelný, patrně nevykupitelný.) To, co zde služebník nese se tedy zdá být korunou všeho lidského zla. Tím nejhorším, co je možné.

(Tím, že hřích sídlí v duši, se nám zároveň otvírá další porozumění onomu vylévání duše. Vylil-li služebník svou duši a nesl-li zároveň zástupně hřích – ve své duši, vylil potom se svou duší /a svým životem/ patrně i hřích, který takto donesl ke smrti.)

Poslední věta je poměrně krátká. Není již dalším dokreslením pozadí. To již bylo vysvětleno a korunováno minulým výrokem. Co se stalo je tedy již velmi dobře známé a osvětlené. Nyní přichází další věta, která je opět v imperfektu. Opět tedy vrací do děje. A co se tedy děje právě teď, co je teď nově aktuální? „A pro nevěrné způsobuje setkání.“ Je zde opět řeč o nevěrných, je tedy znovu dán důraz na nevěru oné skupiny. Právě pro tyto způsobuje služebník setkání. Nebýt šestého verše, šlo by jistě o velmi neprůhledné sdělení. Nebylo by jistě ani jaký z významů slovesa použít. A už vůbec, pokud jde doopravdy o setkání, pak s kým. Tato věta je však jakousi paralelou nebo narážkou na šestý verš. S tím ji spojuje hiřil slovesa *p-g-a*. Patrně se vzájemně jistým způsobem vysvětlují. V šestém verši sám Hospodin „působí setkání“ se služebníkem a přes něj, nebo lépe řečeno, v něm s vinou všech. Což je pro služebníka zničujícím setkáním, jak již bylo popsáno dříve. Co tedy znamená nynější odkaz na toto vše? Je to jen připomenutím? Či Hospodinovým přitakáním, že služebník doopravdy pro nevěrné tohle udělal? Patrně tato slova mohou mít i funkci vyvolávající takové připomenutí. Ovšem vzhledem k tomu, že se zde jedná o imperfektum, je dost pravděpodobné, že jde o něco víc. Má se zde přidat nějaká nová informace. – Že se děje něco nového. Jsou tady jen dvě slova: „pro nevěrné“ a „způsobuje setkání“. Patrně právě o to tu jde: Služebník způsobuje nyní setkání, právě takové, jaké sám prožil. Jen je tu jeden zásadní rozdíl. Rozdíl, který byl popisován snad v celé písni. Rozdíl, který popisují tři předešlé věty. Rozdíl, který bezprostředně předcházející věta definitivně shrnula. A to: že vše, i hřích, nese on. Tudíž již nelpí na těchto nevěrných. Oni se již

---

⁶² ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G.Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 4, s. 15.

⁶³ ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G.Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001. ISBN 08-028-2335-1, volume 4, s. 16.

nemusí bát setkání se svatým. A právě to způsobuje služebník. Způsobuje setkání, které sám umožnil, setkání s Hospodinem. Jakoby se snad přes něj dalo dostat k Hospodinu. Způsobuje setkání pro ně. Tedy, setkání těchto „nevěrných – ospravedlněných“ s Hospodinem. (V kontextu celé písně by se snad dalo říci setkání těch „hříšných bezpočetných – pokropených“, nebo „hříšných /zároveň však/ svatých či posvěcených“ s Hospodinem.) Je pravděpodobně možné říci, že toto oznámení (ač v tak zkrácené formě) je vlastně pozváním. Je Hospodinovým pozváním nevěrných k setkání. Protože je to již možné, ač to bylo nemožné.

ZÁVĚR

Z velkého množství linií a důrazů, které by jistě bylo dobré rozvinout, pokusím se v závěru soustředit především na ty, které souvisejí s hlavním úkolem služebníka, popřípadě dopadem služebnickova působení na lidi. (Ač například jistě volání po porozumění je patrně jedním z velmi výrazných témat a je mu dáván prostor v průběhu výkladu. Zde již bude ponecháno stranou, ve prospěch vnitřního obsahu „chápaného“.) Služebník je tedy v počátku představen jako někdo vyvýšený, kdo je zkažen, aby mohl působit pokropení či pocákání, což se opět později spojí s pojmem oběti a dále vysvětlí.

Služebník je tedy celou dobu ve středu dění a lidé, ať chápající nebo ne, nemohou to, co činí a co se s ním děje, patrně nijak změnit ani zhatit. Zajímavé je, že při popisu zkažení služebníka, toto zkažení (či jeho počátek především) je dvakrát uvedeno, či spojeno s nemocí (od verše třetího a též shrnuto v desátém). Je zde řeč o nemocích i bolestech, které služebník nese a tím, že je nese, je také i řeší. Vždyť přináší uzdravení jedinou jizvou. Přináší též pokoj a to svou vlastní kázní. Pokoj pro člověka tedy již nezáleží na jeho vlastní kázní, ale na služebnickově. (Stejně jako to je se vším ostatním.) Sedmý verš toto zdůrazňuje jako dvojí užitek – snad proto, aby si posluchač uvědomil, že Hospodinu záleží na všech částech jeho života. Na jiných místech je toto naopak spíše spjato dohromady s vykoupením obětí, pokropením a s celkovým návratem k Hospodinu.

Dalším a možná nejdůležitějším důrazem je zde vícenásobné vysvětlení smrti služebníka kvůli lidem, pro ně, pro ty „bezpočetné“ a „nevěrné“. Protože právě z toho, co se stalo se služebníkem a z pochopení zástupnosti (tedy jaké to má přímé propojení s lidmi), snad pramení porozumění celého významu služebnickova působení. Jde o opakovaný vztah „on – my“, o to, co „dopadá na něj“ a co to znamená „pro nás“. Tedy, že lidská nevěrnost, jako vědomá vzpoura (a zlomení důvěrného svazku), probodla služebníka k smrti a zároveň ho znesvětila – i zde je též duchovní aspekt. Také, že právě až „v něm“ byla lidská vina (jako nesený důsledek hříchu) a tam se setkala s Hospodinem, což muselo nutně znamenat zničení služebníka, smrt. (Pro toto zástupné setkání se již ti lidé nemusejí bát setkání se svatým Hospodinem.) Dále služebnickova duše pokládá oběť za vinu a ještě dál: On svou duši vylévá pro smrt, vylévá tedy svou krev. A toto vše posluchače přes onu oběť vrací zpět až k počátečnímu pocákání. Toto pocákání, společně s pojmem oběti za vinu, opět zdůrazňují (kromě smíření) i aspekt posvěcení. Návrat k Hospodinu je návratem do svatosti, snad i proto je zde takový důraz na celkové obnovení člověka, krom záchrany od smrti z důsledku hříchu, i pokoj a uzdravení. Zároveň je zde v závěru použito slovo pro hřích, které znamená především hřích, který nelze zástupně nést ani se ho jakkoli zbavit, tedy hřích, který vede bezpodmínečně ke smrti, patrně by se též dal nazvat vrcholem všeho lidského zla, a právě celý tento hřích služebník nese – či nesl. Je tedy patrně možné říci, že služebník dostává člověka z jeho nejhoršího zla, až do svatosti.

Samotný závěr písně je výzvou pro ty, kteří rozpoznají sami sebe jako ony nevěrníky, aby se tohoto přechodu k Hospodinu zúčastnili. Celá zvěst je patrně mistrně obsažena v Hospodinově výroku „ospravedlňuje spravedlivý služebník můj, pro bezpočetné“.

Tolik shrnutí. Co má posluchač z tohoto textu pochopit? Patrně především příběh trpícího služebníka, který může skrze obě Hospodinovy řeči jistým způsobem přijmout. (Hospodin zde dává patrný důraz na určitou univerzálnost, když mluví o bezpočetných pronárodech, kterých se to též týká.) V tomto případě by mohl posluchač poznat, co vše dostal a také, co to Hospodina a jeho služebníka stálo. Pochopení toho, co je zde nabízeno, pomůže posluchači přijmout vše, co přijmout má, dle Hospodinovy vůle. A pochopení toho, jak moc to služebníka stálo, snad odradí od jakékoli snahy k tomu ještě něco přidávat. V neposlední řadě zde posluchač má šanci, uvědomit si, kým vlastně doopravdy je. A zároveň co s tím učinil Hospodin skrze svého služebníka. Jak zvláštní je Hospodinovo zalíbení v hříšných. Před posluchačem se tak otevírá možnost dvojího osvobození, jednak svoboda v tom být tím, kým je a moci to otevřeně doznat, jednak osvobození pramenící z přijetí Hospodinem, právě tak jak je, se vším všudy, kvůli tomu, co učinil služebník.

Došla jsem tedy patrně k něčemu mnohem více, než jaká mohla být očekávání. Původním záměrem bylo prozkoumat pravý význam milosti a také pochopit (či alespoň nějak uchopit) vztah milosti a moci. Význam milosti snad již byl popsán výše. Co se týče vztahu milosti a moci (míním zde Boží moc, projevující se ve změně lidských životů): Zdá se, že tato moc je především nedílnou součástí milosti. Je součástí návratu k Bohu. Tudíž milost je vlastně zdrojem této moci, která je však zároveň neoddělitelnou součástí milosti, z které pramení.

Ano, Hospodinova milost je mocná. Je mocná tím, že obnovuje všechny oblasti života. Je mocná i tím, že vytahuje z nejhorších hlubin až ke svatému Bohu. A je mocná též tím, že usvědčuje. Služebník tu usvědčuje svou láskou a vlastním utrpením.

POUŽITÁ LITERATURA

(dle normy ČSN ISO 690, <http://www.citace.com/>)

QUAE ANTEA COOPERANTIBUS A. ALT, Quae antea cooperantibus A.O, Ed. funditus renovata adjuvantibus H. Bardtke ... [et] AL], Cooperantibus H. P. Ryger et J. Ziegler ed. K. Elliger et W. RUDOLPH, Textum Masoreticum curavit H. P. RÜGER a Masoram elaboravit G. E. WEIL. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Ed. 4. emendata. Stuttgart: Gesamtherstellun Biblia-Druck, 1977. ISBN 978-343-8052-193.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad: (bez deuterokanonických knih). 14. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005c1985, 863, 287 s. ISBN 80-858-1040-9.

BENEŠ, Jiří. Nepublikovaný materiál připravený pro setkání duchovních CČSH v Praze 2013.

HELLER, Jan. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. 1. souborné vyd. Editor Ema Suchá. Praha: Kalich, 2008, 316 s. ISBN 978-80-7017-083-3.

DILLARD, Raymond B a Tremper LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. 2. vyd. Překlad Vilém Schneeberger, Pavel Jartym, Pavel Štíčka. Praha: Návrat domů, c2011, 450 s. ISBN 978-80-7255-244-3.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Vyd. 4. Praha: Kalich, 2006, 188 s. ISBN 80-701-7029-8.

ED. BY G. JOHANNES BOTTERWECK, Ed. by G.Helmer Ringgren a Transl. by David E. GREEN. *Theological dictionary of the Old Testament*. 1. publ. Grand Rapids (Mich.): W. B. Eerdmans, 2001, v. <1-15>. ISBN 08-028-2335-1.

VANGEMEREN, Willem. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan Pub. House, c1997, 5 v. ISBN 0310481708.

PRUDKÝ, Martin. *Cvičebnice biblické hebrejštiny*. 1. vyd. Praha: Scriptum, 1992, 334 s. ISBN 80-855-2817-7.

WEINGREEN, Jacob. *Učebnice biblické hebrejštiny*. 2. české vyd. Překlad Mlada Mikulicová, Josef Hermach. Praha: Karolinum, 2003, 358 s. ISBN 80-246-0623-2.

Výroky otců: komentář : [traktát Babylónského talmudu s paralelním českým překladem a komentářem]. Překlad Bedřich Nosek. Praha: Sefer, 1994, 184, 55 s. Texty (Sefer), sv. 1. ISBN 80-900-8957-7.

SUMMARY

Moc milosti ve čtvrté ebedské písni

Výklad Izajáše 52,13 až 53,12

the Power of Grace in the Fourth Song of Ebed

the Exegesis of Isaiah 52:13 to 53:12

Marie Ciprová

At the beginning the suffering servant is introduced as someone really exalted, who is later corrupt (destroyed), so that he could reconcile and consecrate by the sprinkling. This sprinkling later connects with the sacrifice, which gives it more complex meaning. (The sacrifice seems to be the core, out of which grows the meaning of all the rest.)

The whole song is focused on the servant all the time and people around, understanding or not, can neither change nor damage his purpose. The interesting thing is that his corruption (or the beginning of the corruption) is twice connected with disease (beginning with verse three /and four/ and especially in verse ten). He bears the disease (or diseases) and pains and that is the way he solves them. He brings healing by one scar and also brings peace by his own discipline. (So that the peace for a person does not depend on his discipline anymore, but on the servant's works. As it is with other things.) The seventh verse shows this as a double benefit (of the servant), probably to make it clear to those, who listen, that God cares for all parts of their lives. Other places of the song put this restoration of whole life together with the sacrifice, the sprinkling and so with the return to the Lord, as a whole return of a whole person. This clarifies the relationship between grace and power. Grace will be more explained later, with the servant vicariously dying. Power, as meant here, is God's power to change human lives. It seems that this power is an inner part of the grace, because it is part of coming back to God, it just springs from the grace and can not be separated from it.

Maybe the most important point is several times explained death of the servant for those „uncountable“ and faithless. It was human rebellion (or unfaithfulness) that pierced the servant to death and also desecrated him. Human guilt got even into the servant so that meeting with the Lord had to destroy him. The soul of the servant gave sacrifice for the guilt. He poured out his soul to death, which means he poured out blood, probably blood for the sprinkling. And he bore even the sin that was too bad to bear it vicariously. He did it all. Probably it is possible to say that he got everything ready to get those „uncountable“ out of the worst evil to the holiness of God.

The ending of the song might seem to be something like a call to those, that see themselves as these unfaithful ones, to participate on the way to the Lord. Because the servant „for the unfaithful ones, causes the meeting“.